

FOLKLORUMUZDA
CEZAYİR

YÜKSEK LİSANS TEZİ

T. G.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi

MELİH DUYGULU

Tezin Enstitüye Verildiği Tarih : 10.Haziran.1991
Tezin Savunulduğu Tarih : 2.Temmuz.1991

Tez Danışmanı : Doç.Can ETİLİ
Diğer Jüri Üyeleri : Prof.Alaattin YAVAŞÇA
: Doç.Şenel ONALDI

HAZİRAN-1991

16830

ÖNSÖZ

XV.yüzyıldan itibaren Osmanlı İmparatorluğu'nun giderek büyümesi ve topraklarını genişletmesi sonucu Türkler'in ilişkide buldukları ulusların sayısında da artışlar gözlenir.Cezayir ülkesinin İmparatorluğa bağlanmasıyla (1516) başlayan Türk-Cezayir ilişkilerinin sonuçları Anadolu halkının yaşamında derin izler bırakmıştır. Bugün bizlere Cezayir'i hatırlatacak birçok -türkü, oyun, atasözü, giyim-kuşam gibi- folklor malzemesi Anadolu'da hala yaşamlarını sürdürmektedir.

"Folklorumuzda Cezayir" adlı tezde Cezayir'in Türk toplum hayatında bıraktığı izler incelenecektir.

Tez çalışmam sırasında sık sık yardımlarına başvurduğum danışmanım Sayın Doç. Can ETİLİ'ye, değerli bilgi ve tecrübeleriyle çalışmaya katkıda bulunan Sayın Doç. Fikret DEĞERLİ, Sayın Nida TÜFEKÇİ'ye, Sayın Haydar SANAL'a, Sayın Nejat BİRDOĞAN'a teşekkürlerimi bir borç bilirim.

Saygılarımla,
Melih DUYGULU

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	ii
ÖZET.....	v
SUMMARY.....	vi
GİRİŞ.....	1
BÖLÜM 1. TARİHTE TÜRK CEZAYİR İLİŞKİLERİ.....	3
1.1.-Cezayir'in Osmanlı imparatorluğu'na Bağlanması ve ilk ilişkiler.....	3
1.2.-Osmanlı imparatorluğu'nda Cezayir Eyaletinin Durumu.....	5
BÖLÜM 2. TÜRK HALK EDEBİYATINDA CEZAYİR.....	7
2.1.-Aşık Tarzı Şiir Gelenegi ve Halk Şairlerinin Dilinde Cezayir.....	7
2.1.1.-Oğuz Ali.....	10
2.1.2.-Geda Muslu.....	11
2.1.3.-Çırpanlı.....	12
2.1.4.-Armutlu.....	13
2.1.5.-Kuloğlu.....	13
2.1.6.-Benli Ali.....	15
2.1.7.-Aşık Halil.....	16
2.1.8.-Seferlioğlu.....	17
2.1.9.-Şemsi.....	18
2.1.10.-Nakdi.....	18
2.1.11.-Magriplioğlu.....	19
2.1.12.-Kara Hamza.....	20
2.1.13.-Karacaoğlu.....	21
2.1.14.-Deruni.....	21
2.1.15.-Ali.....	22
2.2.-Türkü Metinleri ve Hikayeleri'nde Cezayir..	22
2.3.-Atasözlerimizde Cezayir.....	27
BÖLÜM 3. TÜRK FOLKLORUNUN GİYİM-KUŞAM VE OYUN BÖLÜMLERİNDE CEZAYİR.....	28
3.1.-Türk Halk Giyim-Kuşamında Cezayir.....	28
3.1.1.-Anadolu Halk Kıyafetlerine Genel Bakış...	28
3.1.2.-Evliya Çelebi'de Cezayir Kıyafetleri.....	29
3.1.3.-Cezayir'in İstanbul Giyim-Kuşamına Etkisi.....	31

3.2.-Türk Halk Oyunlarında Cezayir.....	32
BÖLÜM 4. TÜRK HALK MUZİĞİNDE CEZAYİR.....	34
4.1.-Cezayir Türküleri Hakkında Genel Açıklamalar (Bilgiler).....	34
4.1.1.-Sözlü Cezayir Türküleri.....	34
4.1.2.-Sözsüz Cezayir Türküleri.....	35
4.2.-Mehterhane'de ve Bando'da Cezayir Marşı....	37
4.3.-Cezayir Türküleri'nde Melodi ve Ritm Özellikleri.....	40
SONUÇ.....	42
EZGİ ÖRNEKLERİ.....	45
BİBLİYOGRAFYA.....	71
ÖZGEÇMİŞ.....	74

OZET

Bu çalışmada Türk folklorunun hemen-hemen tüm bölümleri incelenerek Cezayir ile ilgili konular seçilmiş ve bunların bilimsel bir tasnifi yapılmaya çalışılmıştır.

Tez 4 bölümden meydana gelmiştir. Birinci Bölümde Türk Cezayir ilişkilerinin tarihsel boyutu ele alınmıştır. 2.Bölümde Türk Halk Edebiyatı içerisinde Cezayir konusu incelenmiştir.

Uçuncü Bölüm Türk Folklorunun oyun ve giyim kuşam konuları içerisinde Cezayir'i incelemektedir.

Dördüncü Bölümde ise Türk Halk Müziği repertuarı içerisinde yer alan Cezayir Türküleri çeşitli kaynaklardan elde edilerek incelenmeye çalışılmıştır.

Sonuç olarak bugüne kadar elde edilen malzemedeki eksikler, yanlışlar ortaya konulmuştur. Ayrıca kişisel derlemelerimiz sonucu elde edilen ezgiler ilgili bölümde verilmiştir.

SUMMARY

In this thesis nearly all parts of Turkish Folk has been studied and subjects related to Algeria have been chosen and their scientific classification has been made. The thesis has got for four components. In the first component, Turkish-Algeria relations have been studied from a historical viewpoint and introduction into this subject has been made.

In the third component, Algeria has been studied within Turkish folk dance and costumes.

In the fourth component, Algerian folk songs which take part in Turkish Folk music repertoire have been supplied from different sources and been examined.

As a result, the missing part and the wrong materials of the earlier studies have been exhibited. Above all, songs which are our personal collections have been given in the related parts.

GİRİŞ

Osmanlı imparatorluğu'nun yükselme döneminde üç kıtaya yayılmaya başlayan Türkler, gittikleri yerlerin sosyal, ekonomik ve kültürel hayatını doğrudan doğruya etkilemişlerdir. Şüphesiz bu etkilemenin karşılığı olarak etkilenme de söz konusudur. Bu olaya antropolojik bir yaklaşımla " Kültürleşme " diyebiliriz (1).

1516'da başlayan Türk-Cezayir ilişkilerinin öncelikle askeri alanda yoğunlaştığını biliyoruz. Daha sonra Anadolu'dan giden binlerce insan Cezayir halkı ile üçyüz yıl içiçe yaşamış ve böylece ilişkiler kültürel boyutta da devam etmiştir. Anadolu ile Cezayir arasındaki kültür alışverişi işte bu insan göçü ile başlar.

Türk folklorunun çeşitliliği ve zenginliği göz önüne alınacak olursa, bu alanda bugüne kadar yapılmış olan çalışmaların azlığı ortaya çıkacaktır. Bir de elde edilen malzemelerin yayın haline dönüştürülememesi, durumu daha da üzücü kılıyor. Yapmış olduğumuz kütüphane araştırmalarında " Folklorumuzdaki Cezayir " ile ilgili disipline edilmemiş bilgileri görünce konuyla ilgili çalışmalarımızı yoğunlaştırdık. Folklorumuz içerisindeki Cezayir konusu: Halk türkülerinde, oyunlarında, halk giyim-kuşamında ve halk edebiyatında daha fazla yer alıyordu. Özellikle halk müziği ve oyunları konusunda yaptığımız kişisel derlemelerde de geniş bir malzeme ile karşılaşmamız çalışma şevkimizi daha da artırdı. Araştırmalarımız sırasında, Türk folklorunda Cezayir'in bırakmış olduğu izleri tümüyle konu edinen bir eserin bugüne kadar yayınlanmamış olduğunu gördük. Dergi, ansiklopedi, vb. yayınlardaki malzeme ise yetersiz ya da dağınık durumdadır.

Bu tezimizde amacımız Türk folklorunun içerisinde yer alan Cezayir konulu malzemelerin toplu halde

1-Bozkurt Güvenç, İnsan ve Kültür, ist. 1979, 3.Baskı, Remzi Kitabevi, s.134

verilmesinin yanısıra, kişisel çalışmalarımızın sonucunda elde edilen malzemeleri tezimize eklemek; daha önce yapılan çalışmalarda yapılan yanlışları: -Cezayir üzerine şiir söyleyen halk şairlerini " Cezayir Şairi", " Cezayirli Şair " , " Tunus Şairleri " gibi sıfatlarla nitelendirmeler (2) -düzeltmek, yine daha önceki çalışmalarda yapılan eksikleri: -halk şairleri konusunda bizim ortaya koyduğumuz yeni veriler, Cezayir üzerine yakılmış türküler ve Cezayir Marşı hakkındaki görüşlerimiz ve araştırmalarımız -tamamlamak suretiyle Cezayir konusunu ortaya koymak ve incelemeye çalışmaktır.

Şunu da hemen vurgulamakta yarar görüyoruz ki tezimizin Cezayir folkloruyla hiç bir ilgisi yoktur. Konu pekçok kişi tarafından yanlış algılanmakta -tarih ve folklor bilgisinin yetersizliği sonucu -ve yorumlanmaktadır. Halbuki bu tez yalnızca folklorumuz içerisindeki Cezayir ile ilgili konuları kapsamı içerisine almaktadır. Bundan dolayı folklorumuzdaki Cezayir'e herkesin algılayabileceği nitelikte bir açıklık getirmeye çalıştık.

Araştırmalarımız sırasında sık sık kütüphane çalışması yaptık; derlemeler sırasında ise gözlem ve mülakat metotlarını kullandık. Yine Cezayir'in icrası sırasındaki tempo konusunda da yanlış yorumların düzeltilmesini amaçladık ve bunu çalışmamızda belirttik.

Kuşkusuz konunun genişliği bizleri çalışmalarımız sırasında bir hayli zorladı. Ancak elimizin erdiği, dilimizin döndüğü kadarıyla hata yapmamaya gayret ettik. Ve Cezayir konusunda bizden sonra çalışma yapacak olanlara ışık tutmak istedik. Bizden sonra yapılacak çalışmalarda tezimizin nazar-ı itibare alınan kaynaklardan birisi olması en büyük dileğimizdir.

2-Şükrü Elçin, Akdeniz'de ve Cezayir'de Türk Halk Şairleri, Ankara 1988, Türk Kültürünü Araştırma Enst. Yay:78, s.262 ; Ahmet Kutsi Tecer, " Cezayir Türk Halk Şairleri'nin Şiirleri ", Halk Bilgisi Mecmuası, C.I, Ankara 1928, s.124-131 ; Nihat Sami Banarlı, " Cezayir Saz Şairlerimiz ", Atsız Mecmua, C.I, S:4, s.48.

BÖLÜM I

TARİHTE TÜRK CEZAYİR İLİŞKİLERİ

Tezimizin bu bölümünde Türk-Cezayir ilişkileri tarihi boyutuyla genel bir bilgi olarak verilmiştir.

1.1.-Cezayir'in Osmanlı imparatorluğuna Bağlanması ve ilk ilişkiler:

XVI. yüzyılın ilk yarısında Kuzey Afrika'daki Müslüman ülkelerden olan Cezayir'de Beni-Zeyan Devleti hüküm sürmekteydi. Cezayir'de yaşayan halkın büyük bir bölümünü Berberiler (1) oluşturmaktaydı.

O dönemde Osmanlılar, Oruç ve Hızır Reisler'in de gayretleriyle, Akdenizde güçlü bir donanma meydana getirmeye başladılar. Oruç ve Hızır Reisler'e Cezayir'den gelen bir heyet İspanyollar'ın ülkelerinden çıkartılmasını teklif ettiler (2). Bu teklifi kabul eden Oruç ve Hızır Reisler ilk girişimlerinde başarı sağlayamadılarsa da bir süre sonra Cezayir üzerine gidip, 1516'da şehri işgal ettiler. Böylece Cezayir'de Türk hakimiyetinin temelleri atılmış oldu.

Bir süre sonra Cezayir'in Tlemsen şehrini korumak için verdiği savaşta Oruç Reis şehit düştü. (924 Hicri= 1518 Miladi). Oruç Reis'in ölümünden sonra Cezayir hükümdarlığına kardeşi Hızır Reis geçti (3). Avrupalılar tarafından kendisine " Barbaros " adı verilen Hızır Reis; ağabeyi Oruç Reis öldükten sonra gerektiğinde kendisine yardımcı olmaları için Osmanlı Devleti'ne müracaat etti (1519). Bu müracaattan memnun olan devrin padişahı Yavuz Selim Cezayir Sultanı

1-Çok eski zamanlardan beri Kuzey Afrika'da yerleşmiş bulunan müslüman bir kavim (İslam Ansiklopedisi Berberiler Mad. C.2, s.525).

2-İsmail Hakkı Uzunçarşılı, Osmanlı Tarihi, C.II, Ankara 1983, TTK Yay., s.366.

3-İsmail Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e., C.II, s.367.

Barbaros'a harp ve gemi levazımı gönderdi. Bundan başka emirlik beratı ve iki-üç bin asker yollayarak, Anadolu'dan gerektiği kadar asker alabileceğini söyledi(4).

Burada özellikle Anadolu'dan gönderilen askerler üzerinde durmakta yarar görüyoruz. Bu asker gönderilme işlemi Anadolu ile Cezayir arasında kurulan kültür köprüsünün başlangıcı niteliğindedir.

Barbaros Hayrettin'in Osmanlı idaresine girdikten sonra, bir kısım yeniçeri askerinin kendisine gönderildiğini yukarıda belirtmiştik. Cezayir, Tunus ve Trablusgarp taraflarındaki gemici leventler (Türk leventleri) Aydın, İzmir, Manisa, Muğla gibi Batı Anadolu vilayetlerinden giden gemicilerdi (5). Barbaros'un Osmanlı hizmetine girmesinden sonra, şehrin korunması için İstanbul'dan Cezayir'e 2000 kadar yeniçeri gönderilmiş; böylece Cezayir Ocakları'nın temeli atılmıştı. Bunlara ilave olarak Batı Anadolu'dan gelen "Çiftbozan Halk" tan (6) dörtbin kişi daha gönderilmişti. Bu miktar daha sonra yirmibin kişiye kadar yükselmiştir.

Cözüldüğü gibi o dönemde Anadolu'dan Cezayir'e sürekli bir asker sevkiyatı gerçekleşmiş, bazı zamanlar buna sivil halktan da (Örnek: Çiftbozanlar) katılmalar olmuştur. İki toplum arasında süregelen bu askeri, sosyal ve ekonomik ilişkiler, ileride göreceğimiz kültürel bağlarla kuvvetlenecektir.

4-İsmail Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e., C.II, s.368.

5-İsmail Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e., C.III, 2.Kısım, s.294.

6-Çiftbozan, eşkiyalık ve asayişsizlikten veya vergilerden kurtulmak için toprağını terkederek geçimini başka sanatta arayan köylülere verilen isimdir. Ege sahillerindeki Çiftbozanların çoğu Cırp Ocaklarına girip gemicilik ederlerdi (İsmail Hakkı Uzunçarşılı, a.g.e., C.III, 2.Kısım, s.294).

1.2.-Osmanlı imparatorluğu'nda Cezayir Eyaleti'nin Durumu:

XVI. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı imparatorluğu idaresine katılan Tunus, Trablusgarp ve Cezayir, Garp Ocakları (=Magrip Ocakları) adı altında teşkilatlanmışlardı. Osmanlı imparatorluğunun Cezayir'de bulundurduğu en önemli güç "Yeniçeriler" idi. Yeniçeri Ocağı adı ile teşkilatlandırılan bu kuvvetlerin başkanlarına "Dayı" denilirdi. Dayıların başkanlığındaki sipahi bölükleri yani atlılar da, Berberi ve Endülüslü yerlilerden kuruluydu (7). Bunlardan başka Cezayir'de bulunan askeri birliklerin içinde bir de yardımcı olarak kullanılan "Kulogulları" vardır ki, bunlar yerli kadınlarla evlenen yeniçerilerin çocukları ve bu çocuklardan türeyen kimselerdi (8).

Oruç Reis'le başlayan ve Barbaros ile devam eden Osmanlı Donanması'nın deniz savaşları Akdeniz'i bir Türk gölü haline getirmişti. Preveze, inebahtı gibi büyük zaferler kazanan Barbaros, Akdenizde birçok adayı ve limanı Osmanlı imparatorluğu sınırları içerisine kattı. Barbaros'un ölümünden (16 Temmuz 1546) sonra kısa bir süre Sokullu Mehmet Paşa Kaptan-ı Deryalık yaptı. Daha sonra da sırayla Rüstem Paşa, Sinan Paşa, Piyale Paşa, Turgut, Uluç Ali, Hasan ve Salih Reis'ler Türk kuvvetini bir müddet daha Akdeniz sularında hissettirdiler.

XVII. yüzyılın ilk yarısında Osmanlı devleti İran ve Avusturya seferleri ve Anadoludaki Celali isyanları ile uğraşmaktan, Cezayir, Tunus, Trablusgarp gibi uzak eyaletlerle yeteri kadar ilgilenemiyordu. 1779'da Baba Ali adlı bir kişi Cezayir Valisini kaçıırarak idareyi tamamen eline aldı. Osmanlı Hükümetinin de olayı kabullenmesinden sonra, Cezayir'in yönetimi dayıların

7-Fuat Carım, Cezayir'de Türkler, 1962, Sanat Basımevi, s.52.

8-Fuat Carım, a.g.e., s.53.

eline geçti (9).Cezayir Eyaletinin bu denli zayıflamasını ve iç işlerindeki karışıklığı fırsat bilen Lord Exmont komutasındaki ingiliz filosu, Cezayir şehrini topa tutarak dayıların gemilerini batırdı. Fransızlar da bu olaydan güç alarak, 1829-1830 Osmanlı-Rus Savaşı'nın Osmanlıların yenilgisiyle son bulmasından da faydalanıp, Cezayir'e karşı harekete geçtiler. 12 Haziran 1830'da Cezayir'e 16.000 kişilik bir kuvvet çıkaran Fransızlar Dayı Hüseyin Paşayı da esir alarak Cezayir'i Osmanlı idaresinden çıkartmış oldu (10).

9-Enver Ziya Karal, Osmanlı Tarihi, C.V, Ankara 1983, TTK Yay., s.122.

10-Enver Ziya Karal, a.g.e., C.V, s.123.

BÖLÜM II

TURK HALK EDEBİYATINDA CEZAYİR

Türk dilinin edebi ürünleri gözden geçirildiği zaman karşımıza pek çok çeşidin çıktığını görürüz. Bunların içerisinde nasıl doğdukları ve sahipleri çoğunlukla bilinmeyen ve tamamiyle halkın malı denebilecek eserler vardır: Türkü, mani, atasözü, destan, masal, fıkra gibi.. Bu ürünler genel olarak folklor (Halkbilim) denilen disiplin içerisinde yer alıyorsa da aslında tümü Halk Edebiyatının konuları arasındadır.

Biz tezimizin bu bölümünde Türk Halk Edebiyatının mani, atasözü, hikaye ve türkü bölümlerinde karşılaştığımız Cezayir ile ilgili olanlarını incelemeye çalışacağız. Halk şairlerinin şiirlerinde rastlanan Cezayir konusu bu bölümün içerisinde birinci sırayı alacaktır.

Halk şairi adını verdiğimiz aşıkların söylemiş olduğu şiirleri halk edebiyatı içerisinde mi yoksa edebiyat tarihi içerisinde mi incelemek gerektiği bugün dahi edebiyatçılar tarafından tartışılmaktadır. Bu nedenle konumuza kaynaklık eden halk şairlerine, bölümün başında kısaca değinmek gereğini duyduk.

" Türk Halk Edebiyatı'nda Cezayir " adlı bu bölüm içerisinde ikinci olarak Türkü metinleri ve bazılarının hikayeleri yer aldı. Burada verilecek metinler Halk müziği bölümünde verilecek türkülerden ayrıdır. Bunlar çeşitli kaynaklarda notasız olarak yayınlanmış türkü metinleridir.

Bu bölümde son olarak konuyu tamamlaması bakımından Atasözlerimizde Cezayir adlı kısmı inceledik.

2.1.-Aşık Tarzı Şiir Geleneği ve Halk Şairlerinin Dilinde Cezayir:

Türk Halk edebiyatının önemli bir kolu olan halk

şiiiri, halk içinden yetişmiş kişilerin (ozanlar, aşıklar) ya da adları bilinmeyen sanatçılarının hece ölçüsü ile ve özel biçimlerde ortaya koydukları manzum eserlerdir. Çağlar boyunca Türk halk şiirinin oluşmasında büyük rol oynayan halk sanatçılara, çeşitli Türk kavimleri tarafından ayrı ayrı adlar verilmiştir. Bunlara Altay Türkleri:" Kam ", Kırgızlar: " Baksı ", Yakutlar:" Oyun ", Tonguzlar:" şaman ", Oguz Türkleri de " Ozan " diyorlardı. Değişik adlarla anılan bu büyücü şairler bütün dini olaylarda başrolü oynarlardı.

Bugün de Anadolu'nun birçok yöresinde " Aşık " diye anılan, sazı ile kendisinin veya başkalarının şiirlerini söyleyen şair çalgıcılara yani saz şairlerine raslanmaktadır. Saz şairlerine halk arasında çoğunlukla " Aşık " adı verilir. Aşıkların değişik zamanlarda şiirlerine eşlik eden "kopuz", "karadüzen", "bozuk", "tanbura" gibi sazları kullanmalarının yanında XVII-XVIII. y.y. daha çok "çögür"e ragbet ettikleri görülür. Bu nedenle "âşık", "halk şairi", "saz şâiri" terimleri ile aynı anlamda olan " çögürcü " terimi de dilimizde uzun zamandan beri yerleşmiş durumdadır.

Aşıkların müzik eşliğinde ya da dilden söyledikleri ("dilden söyleme" aşıkların müziksiz şiir söylemesine denir) şiirlerinin hemen hemen tamamına yakını hece ölçüsüyledir. Bu şiirlerde işlenen konular ise çoğunlukla: Tabiat olayları, toplum hayatıyla ilgili olaylar, aşk, yigitlik v.b.dir. Kullandıkları dil sade ve yöreseldir.

Tüm bu anlatılan özellikler aşıkları folklor içerisinde incelememize yetebilir. Bunların eserlerinde folklorik olmayan bir tek nokta kişisel yaratmalar olmasıdır. Yukarıda sıraladığımız tüm özellikler aşıkları tezimizin kapsamı içerisine almamızı zorunlu kıldı. Asıl konumuza geçmeden önce "Aşık", "Sazşairi", "çögürcü", "Ozan" gibi terimlerin yerine -bazılarının enstrüman çalmadığını göz önünde bulundurarak- Halk şairi terimini kullanacağımızı belirtmekte yarar

görüyoruz.

Osmanlı imparatorluğu'nun Cezayir'e ilk adım attığı 1514 tarihinden itibaren merkezden gönderilen (Anadolu'nun sahil şeridi ve İstanbul) yeniçerilerin burada büyük birlikler oluşturduklarını daha önceki açıklamalarımızda sunmuştuk. Yeniçerilerin meydana getirdikleri ve "Magrip Ocakları" olarak anılan bu kurum 300 yıl süreyle askeri, siyasi ve kültürel alanda bir çok gelişmeler sağlamıştır.

İşte Magrip Ocakları'nda yetişen ya da bu ocaklara sonradan katılan yeniçeriler içerisinde şair ruhlu kişiler çıkarak Türk Halk şiiri gelenegini Akdeniz'de başarıyla temsil etmişlerdir. Bu şairlerin Akdeniz'de ve Magrip Ocakları'nda gelişen tüm tarihi ve sosyal olayları şiirlerine konu ettiklerini biliyoruz. Dolayısıyla bu şiirler adeta birer tarih belgesi niteliği taşımaktadır.

Uzun yıllar sürdürülen çalışmalar Akdeniz'de ve Cezayir'de yetişen birkaç halk şairini ortaya çıkartabilmiştir. Yalnız bu çalışmaların tümünde Cezayir hakkında şiir söylemiş şairlerle gerçekten bu ülkede yetişmiş şairler birbirinden ayrılamamış ve "Cezayir Halk Şâirleri" (1), "Cezayir Saz Şâirleri" (2), "Cezayir Şâirleri" (3), "Magrip Ocakları Şâirleri" (4) gibi konunun özüne ters başlıklar kullanılmıştır.

Magriplioglu, Kara Hamza, Nakdi gibi halk şairlerinin şiirlerine baktığımızda Cezayir'de buldukları söylenebilir. Ancak biz burada halk

1-Ahmet Kutsi Tecer, "Cezayir Türk Halk Şairleri'nin Şiirleri", Halk Bilgisi Mecmuası, C.I. Ank. 1928, s.124-131.

2-Fuat Köprülü, Türk Saz Şairleri, Ank. 1962, C.III., s.406.

3-Şükrü Elçin, "Cezayir Şairlerine Dair Bir Cenk", Halk Ed. Araştırmaları, Ank. 1977, s.299; Ayrıca P. Naili Boratav-H. Vedat Fıratlı, izahlı Halk Şiiri Antolojisi, Ank. 1943, s.154.

4-P. Naili Boratav-H. Vedat Fıratlı, a.g.e., s.148.

şairlerinin hayatları ile ilgili ayrıntılı bilgiler toplamak yerine şiirlerine Cezayir'i konu edinmiş ya da Cezayir'den bahseden şairleri almayı uygun gördük. Bunun yanında her halk şairinden bir şiir örneği ve kısa yaşam öyküsü vermeyi de ihmal etmedik.

Netice itibariyle konu başlığı olarak " Halk Şairlerinin Dilinde Cezayir " adlı bir bölüm oluşmuştur.

OGUZ ALI

Hayatı hakkında hiçbir bilgiye sahip olmadığımız Oguz Ali'nin elimizde bulunan iki şiirinden Turgut Reis'in denizcileri arasında yer aldığı anlaşılıyor. Şükrü Elçin Oguz Ali'yi XV. yüzyılda yaşamış bir şair olarak değerlendiriyor (5). Halbuki Oguz Ali'nin elimizde bulunan şiirlerinde Andrea Dorya (6) ve Turgut Reis'ten söz ettiğini biliyoruz. Öyleyse Oguz Ali Preveze Deniz Savaşında (1538) ve Turgut Reis'in ölümü (1565) sırasında ya da daha sonraki yıllarda yaşamış bir halk şairidir. Kesin olmamakla beraber Oguz Ali için XVI. yüzyıl şairi denilebilir.

Turgut Paşa eydür Beyler
Tez şimdi ölüm demiş
Nic'edelim emir Hakk'ın
Ergeç birdir yolum demiş

Gelsin kullarımın hası
Gitsin siyah etsin yası
Cebre ile Trablus'u
Viran oldu şarım demiş

5-Şükrü Elçin, a.g.e., s.262.

6-Andrea deniz yüzün korurken
il memleket benim deyip yürürken
Atlısı yayası şöyle dururken
Aldı başdıyasın Anabolu'nun. Şükrü Elçin, a.g.e., s.7.

Mevlam silaya gurbete
 Düşürdü bizi firkate
 Malta ile Ekalon'a (7)
 Eremedi ölüm demiş

OĞUZ ALİ durmaz çağlar
 Âlem yasin tutmuş aglar
 Han Süleyman eydür beyler
 Büküldü ya belim demiş.

GEDÂ MUSLU (=MUSLİ)

Gedâ Muslu'dan bahseden ilk kaynak Evliya Çelebi'nin Seyahatnâmesi'dir. Evliya Çelebi Seyahatnamesi'nin 5.cildinde IV. Mehmet devri "çögür şairleri" içerisinde Gedâ Muslu ile birlikte Kuroglu, Köroglu, Kartaloglu, Turabi, Katibi gibi şairleri de belirtir. Anlaşıldığına göre Gedâ Muslu XVI. yüzyıl halk şairlerinden biridir.

Magrip Ocakları'nın yetiştirdiği halk şairlerinden olan Ceda Muslu'yu Fuat Köprülü "Türk Saz Şairleri" adlı eserinde "Cezayir'e mensup" bir saz şairi olarak görür (8). Şükrü Elçin ise Gedâ Muslu'yu "Akdeniz'de ve Cezayir'de Türk Halk Şâirleri" adlı eserinin "Tunus şairleri" bölümünde incelemektedir (9). Her iki eserde de ayrıntılı açıklama olmadığından kesin bir sonuca varmak güçtür.

ispanya Cezayir'e haber göndermiş
 Komazım oğlumu alırım demiş
 Eger vermezlerse kıyamete dek
 Ben de bu dert ile ölürüm demiş

7-Ekalon ve diğer şiirde görülen Anabolu birer ada isimleridir.

8-Fuat Köprülü, a.g.e., s.64.

9-Şükrü Elçin, a.g.e., s.9.

Kailim beş yıla etseler va'de
 Cümle emlakimi veririm yade
 Perşkeş verirlerse Sultan Ahmet'e
 Müslüman ederler bilirim demiş

Gedâ MUSLU eydür görün harcını
 And içti incil'e tuttu yüzünü
 Neylerim ben şimden geru tahtımı
 Varıp bir kil(i)sede kalırım demiş

ÇIRPANLI

Şiirlerinde Murat Reis'in (öl.1608) gazalarını ve Cezayir'i öven Çırpanlı'nın XVI.yüzyılın sonları ve XVII.yüzyılın başlarında yaşadığı söylenebilir. Şiirlerinde Hz. Ali'yi de sıkca anması onun Bektaşî olma ihtimalini kuvvetlendiriyor.

Gazi Murat Reis'ten haber soranlar
 Vardır bahadırı yarar delisi
 Her kande hu desen gelir yetişir

Gemileri vardır yeter uzağa
 Daima beş vaktin kılar Hüda'ya
 Padişah ugruna çıkar gazaya
 Tanrı'nın aslanı Hazret'ALi'Si

Başbaşa çatarız gelir dem olur
 Savaşanda derya yüzü kan olur
 Caziler yüzünü görür şen olur
 Geldi derler Cezayir'in ulusu

Çırpanlı eydür hele Sultan'ım göre
 Bahadırlık oldur yerinde dura
 Her kaçan iskele vursak bir yere
 Ol günAkdeniz'in yalısı

ARMUTLU

Armutlunun hayatı hakkında ayrıntılı bilgiler elimizde mevcut değildir. XVI. yüzyıl sonları ve XVII. yüzyıl başlarında yaşadığını, bir şiirinde Murat Reis'in (ölm.1609) Cezayir'den ayrılışını konu etmesinden anlıyoruz. Armutlu ile ilgili ayrıntılı bir çalışma yapmış olan Haydar Sanal, Şairin mahlasını Anadolu'da yaşadığı bir Armut Kasabasından almış olabileceğini ileri sürüyor (10). Armutlu'nun Türkü be reviş-i kıraat adlı türküsü Ali Ufki'nin Mecmua-ı Sâz-ü Söz adlı eserinde bulunmaktadır (Bkz. Bölüm 4). Armutlu şiirlerinde Muhammed'e ve Ali evlatlarına bağlılığını sık sık tekrarlayan bir halk şairidir.

Murat Reis geldi gülbank çekti
Din-islam sancagın diktüğü vaktin
Padişah ugruna niyet eyledi
Çıkıp Cezayir'den gittüğü vaktin

Gaziler cenk için gördü yoragı
Dayanmaz Muhammed'in buna yüregi
Hep kafirler koyuvirdi küregi
Yezid gelip kıçtan çattığı vaktin

Armutlu eydür be sultanım Hak ile
Hemen yezidlerin fendi top ile
Alorga ettirdik tüfek ok ile
Pes pare kadirga çattığı vaktin

KULOĞLU

XVII. yüzyılın büyük şöhret kazanmış saz şairlerindedir. IV. Murat'ın ölümü (1640) üzerine söylediği mersiye şairin yaşadığı dönemi daha da

10-Haydar Sanal, Armutlu (Çögür Şairleri 1), ist. 1974, s.17.

aydınlatmaktadır. Fuat Köprülü (11), Pertev Naili Boratav-Halil Vedat Fıratlı (12) ve Saadettin Nüzhet Ergun (13) eserlerinde şairin Safranbolulu ve asıl adının Süleyman olduğunu belirtmektedirler. Cahit Öztelli ise Kuloglu'nun "Safranbolulu Süleyman Aga" olmadığını, asıl adının "Mustafa" olduğunu ileri sürmektedir (14).

Ben KULOĞLU MUSTAFA'yım mailim güzele ben
Hem münkire hem asiye meyletmem agyara ben

Kuloglu tarihi olayların içinde yetişen bir yeniçeri şairidir. Cezayirde bulunduğunu ve orada bir süre yaşadığını şiirlerinden anlıyoruz. Bu şairin tezimizin Tarih bölümünde bahsi geçen Kulogulları ile bir ilgisi olup olmadığını bilmiyoruz. Kuloglunu Evliya Çelebi de zamanının büyük şairleri arasında gösteriyor(15).

Bâd-ı sabâ istanbol'a varırsan
işte Cezayirli geldi diyesin
Arza girip Padişahı görürsen
Kafir gemilerin aldı diyesin

Yetişüp ardından ortaya alıp
Balyemez topların üstüne salıp
Bayragın tersine diküp aman dileyüp
Yezidler miktarın bildi diyesin

11-Fuat Köprülü, a.g.e., C.I, s.123.

12-P. Naili Boratav-H. Vedat Fıratlı, a.g.e., s.154.

13-S. Nüzhet Ergun, XVII. Asır Saz şairlerinden KULOĞLU, ist. 1953, s.10-15.

14-Cahit Öztelli, Köroğlu, Dadaloğlu, Kuloglu, ist.1984, s.273.

15-Evliya Çelebi Seyahatnâmesi, (yay.M. Zillioğlu), C.V, s.283.

Deryaya çıktılar gaza kasdına
 Gani Mevlâm saldı şikar üstüne
 Her birisi Seyfin alıp destine
 Hazreti Ali gibi saldı diyesin

Selam olsun bizden dostta yarana
 Sevdigini sinesine sarana
 Kuloglunun ahvâlini sorana
 Dört duvar içinde kaldı diyesin

BENLİ ALİ

XVII. yüzyıl halk şairlerindedir. Şiirlerinde çoğunlukla Cezayir kahramanlarını över ve ocagın Osmanlı Devletine bağlılığını dile getirir. Hece vezninin yanında aruzu da ustalıkla kullanmıştır.

Muzaffer Sarısözen'in 1955 yılında Sivaslı Aşık Süleyman'dan derlediği (TRT Türk Halk Müziği Repertuarı 996 numaraya kayıtlı) " Evliyalar Menzildir " adlı türkü Benli Ali'nindir.

Evliyalar menzili'dir illerün Bagdad senün
 Boyanmış al irin kana sellerün Bagdat senün

.....

Derki Ali Mübarek şad cüş eder derya gibi
 Zena bağında güller salınır leyla gibi

TRT Repertuarında bulunan nüshada türkünün mahlası ÂHU olarak verilmiştir. Yaptığımız araştırmalar sonucu ÂHU isimli ya da mahlaslı bir şaire rastlayamadık. Aynı şiirin Şükrü Elçin tarafından 1971 yılında Oxford Kütüphanesinde rastlanan "Cezayir Şairleri" cöngünde bu şiirin "ilâhi" olarak kayıt edildiğini görüyoruz (16). Benli Ali'nin şiirlerinden bazılarının (17) (Oxford ve istanbul nüshaları) "Semah" başlığı ile verilmesi ve

16-Şükrü Elçin, a.g.e., s.2.

17-Şükrü Elçin, a.g.e., s.58-120.

şairin Hacı Bektaş Veli'den övgü ile bahsetmesi Bektaşî Tarikatine bağlı olma ihtimalini kuvvetlendiriyor.

Padişahım Cezayir'in
Yarar arslan yatağıdır
Zavyesidür (=zaviye) hem Resûl'ün
Gerçek erler otağıdır

Coşar derya eser badı
Kılıç ile arar yadı
Sedd-i islâmdır bir adı
Akdeniz'ün bucağıdır

Allah olsun kil-ü kâlin
Lütfu çoktur Bî-zevâlin
Cezayir yedi kralın
Daim başı nacığıdır

Cezayir'in kahramanı
Kafire vermez amanı
Severler Al-i Osman'ı
Hacı Bektaş koçağıdır

Mekanıdır gerçek erin
Hak yoluna verir serin
BENLİ ALİ şehitlerin
Bağ-ı cennet duracağıdır

ÂŞIK HALİL

1609 yılında İspanya Kralının akrabalarından, Sicilya hakiminin oğlu İspanya'ya giderken Cezayir gemileri kalyonu kaçırarak İstanbul'a gönderirler. Bu konu üzerine söylenen bir şiirin Gedâ Muslu adlı halk şairine ait olduğunu biliyoruz (18). Âşık Halil'in de konuyu bir daha dile getirmesi (Geda Muslu'nun şiirinden farklı olarak) onun XVII. yüzyılda yaşamış

oldugunu gösteriyor. Aşık Halil elimizde bulunan bir tek şiirinden (Türkî-i Cezayir) anladığımıza göre vatanperver ve dinine bağlı bir şairdir.

Gördüm Cezayirli neler demiştir
Vermeziz oğlunu bilsün ol kafir
Biz anı gönderdik Sultan Ahmet'e
Kara haberlerin olsun ol kafir

Yine büktük ispanyanın belini
On iki beg ile aldık oğlunu
Hoş beklettik size Mısır yolunu
Hele ettigini bulsun ol kafir

Nemse'nin başında yanar tac olur
Erir iner yüreginde tunç olur
Esirlerin ahın almak nic'olur
Var imdi derdiyle ölsün ol kafir

AŞIK HALİL der gördüm düşünü
Ağlıyordu silme gözün yaşını
Kilisenin taşlarına başını
Bir çok zaman çalmış olsun ol kafir

SEFERLİOĞLU

XVII. yüzyılda yaşamış halk şairlerinden biri de Seferlioglu'dur (19). Şiirlerinde sofiyâne bir eda bulunan Seferlioglu hece ölçüsünün yanında aruzu da kullanmıştır.

Küffar gelecegin haber almışlar
Cezayir iline name sundular
Allah Allah deyip cenge durdular
Din-i Hak ugruna kılıç saldılar

Her topun başında bir fitil yanar
 Câziler din için pervane döner
 Al kanlar dökülür analar ağlar
 Din-i Hak ugruna kılıç saldılar

Seferlioglu içti aşkın şarabı
 Dâima zikreder ulu Çalabı
 Berhudar olsunlar Türk'ü, Arab'ı
 Din-i Hak ugruna kılıç saldılar

SEMSİ

XVIII. yüzyılda yaşamış bir halk şairidir. Hayatı ile ilgili hiçbir bilgiye sahip değiliz (20). Şiirlerinde hecenin yanında aruzu da kullanmıştır.

Cümleden a'la cihanda rif'ati Cezair'in
 Kimseler bilmez nicedir izzeti Cezair'in
 Alem içre söylenür kim her yirde âli makâm
 Evliyalar meskenidir hürmeti Cezair'in

Kurulur subh-u mesa ol divan-ı evliyâ
 Rüz-ü şeb tesbih ider anlara heft semâ
 Destgiri olur daim hasılı izz-i Huda
 Din-i islâm için ekser gayreti Cezair'in

Hak Resül'ün zavyesidir nur iner her dem ana
 Kimseye ükşâd degildir sırrı her dem hafa
 Her yanın itmiş ihata evliyalar ŞEMSiYÂ
 Olur Hakk'ın emanında devleti Cezair'in

NAKDi

XVIII. yüzyıl halk şairlerinden olan Nakdi'nin hayatı ile ilgili bilgilere sahip değiliz. Şiirlerinde heceyi ve aruzu ustalıklarla kullanan Nakdi'nin güçlü bir şair olduğu söylenebilir.

Magrip illerinden ey şâh-ı âlem
Sultan Cezayir'den haberin var mı
Sehâvet madeni ey cud-u kerem
Sultan Cezayir'den haberin var mı

Şol tarih-i hicret varmadan yüze
Alaman düşmanı kasetti bize
Nice vasfedeyim Hünkârım size
Sultan Cezayir'den haberin var mı

Elimizde kılıç dilde zikrullah
Muin hafızımız ol ulu Allah
Dört yanımız aldı kafirler billah
Sultan Cezayir'den haberin var mı

Ey NAKDi gaziler şad oldu güldü
Şehitler cennette mekanın buldu
İspanyol, Portekiz Nemse bir oldu
Sultan Cezayir'den haberin var mı

MAGRİPLİOĞLU

Hayatı hakkında kesin bir bilgiye sahip olmadığımız Magriplioglu'nun bir şiirinde Cezayirli Abdi Paşa'dan (Dayılığı: 1724-1745) söz etmesi üzerine XVIII. yüzyılın ilk yarısında yaşadığı söylenebilir. Cezayir'e sonradan geldiği ve burayı begenerek sürekli kaldığı şiirlerinden anlaşılmaktadır.

Gurbet illerine saldı yar beni
Acayip hayrette kaldım Cezayir
Çok kızlar yatağı dediler seni
Arzuladım seni geldim Cezayir

İptida gelince gördüm yalısın
Sundular kadehi içtim dolusun
Seyreyledim evliyasın ulusun
Kalbim ferah buldu güldüm Cezayir

Yalı kapısında kıldım temaşa
 Binasın kurmuşlar taş üzre taşa
 Cihanda bulunmaz emsalin haşa
 Aradım da seni buldum Cezayir

Çıktım her tarafın kıldım ziyaret
 Kırklara varınca okudum ayet
 Evliyâ embiyasını tamam et
 Cümlesinden ibret aldım Cezayir

Magriplioglu eyder bu sözüm doğru
 Çıktım burçlarına eyledim seyri
 Vatani silayı unuttum gayrı
 Eylendim de sende kaldım Cezayir

KARA HAMZA

Yaşadığı devir hakkında kesin bir bilgiye sahip olmadığımız Kara Hamza'nın Cezayir'e sonradan geldiğini ve birçok deniz savaşına katıldığını şiirlerinden anlıyoruz.

Terkeyleyip vatanını ilini
 Hani Cezayir'e gelenlerimiz
 Arayalım biz şunları bulalım
 Hani dostlarımız yaranlarımız

Uzaktır yolları dağlar aşanlar
 Gazâ ugruna hani sefer açanlar
 Ali meydanında şehit düşenler
 Gelmedi dünyaya kalanlarımız

Kara HAMZA'm neçün gelemez
 Cem eyleyüp nasibini diremez
 Silasına varan üç gün duramaz
 Sultan Cezayir'e gelenlerimiz

KARACAĞLAN

Çukurova'nın ünü dört bir yanına yayılmış halk şairi Karacaoglan da sevdiğine söylediği bir methiyede Cezayir'den söz ediyor.

Nasıl methedeyim sultanım seni
Gürcistan ilini değer gözlerin
Bir bakışta eyler harab cihani
Cezayir, Tunus'u değer gözlerin

Ben seni severdim ezel ezeli
Bana cefa etme dünya güzeli
Bagdad'ı, Basra'yı, Acem, Şiraz'ı
Bütün Hindistan'ı değer gözlerin

Karac'oglan der ki hoş etti medhin
Al yanakta buse olsa himmetin
Yüzbin şehir saysam degmez kıymetin
Hâsılı cihana değer gözlerin

DERÛNİ

Hayatı hakkında hiç bir bilgiye sahip olmadığımız Derûni, Vidin üzerine söylediği bir destanda Cezayir'den bahsetmesi üzerine bu bölüme alınmıştır.

Size vasfedeyim nazm ile bir dem
Vidin üzerine olan destanı
Hiç vermezem nadan ile cahili
Cözlerim daima arar yaranı

Kimisi piyade kimi süvari
Kalmadı gezmedik hiçbir diyarı
Şam'ı, Mısır'ı, Haleb'i, Cezayir'i
Bilmem kaldı mı Arabistan'ı

Hemen bir nazm ile nizamımızdır
Derûni dedi ki icadımızdır

Gece gündüz Hakk'a niyazımızdır
Cümlemize nasip ede imanı (21)

Ali

Gaziantep'in Mukbili köyünde yaşamış bir halk şairidir. 18 kit'adan meydana gelen "Gaziantep'in Köylü Destanı"nda Cezayir'den söz etmesi üzerine şiirin üç kit'asını aktarıyoruz.

Dogudan batıya kopuyor tufan
Kaplamaş cihanı geliyor bir kan
Büyük küçük cümle ediyor figan
Sen sakla Yâ Rabbi Âlem-i İslam'ı

Unutmayız Cezayir Fas'la Tunus
Kitapla dinimiz birdir hepisi
Yetişsin ta arşe Ya Allah sesi
Sen sakla Yâ Rabbi Âlem-i İslamı

Öz adım Ali soyumuz Karakan
Sen acı mahluka sensin yaradan
Bağırır bütün halk Ya Rab el aman
Sen sakla Yâ Rabbi Âlem-i İslam'ı (22)

2.2.-Türkü Metinleri ve Hikayelerinde Cezayir

ODEMİS

Cezayir'in ufak ufak evleri
İçindedir agaları beyleri
Türkçe bilmez mâni söyler dilleri
Tunus, Tarabulus, Cezayir of

Yaz gelince gemilerimiz yağlanır
Kış olunca tersaneye bağlanır

21-Cahit Öztelli, Uyan Padişahım, İstanbul 1976, s.262-269. (Destanın tamamı 57 kit'adır).

22-Ali Karakan, "Gaziantep'in Köylü Destanı", Başpınar Dergisi, Gaziantep 1942, Sayı:34, s.6-7.

Delikanlılar Cezayir'de eylenir
Tunus, Tarabulus, Cezayir of (23)

ODEMiŞ

Cezayir'de üç top birden atıldı
Şıp deyinden aylar günler tutuldu
Dünya bize miskâl miskâl satıldı
Kalk gidelim kömür gözlüm Cezayir'i Cezayir'i

Bir yanımız sık ormanlık biçilmez
Bir yanımız Karadeniz geçilmez
Mevlâm kanat vermeyince uçulmaz
Kalk gidelim suna boylum Cezayir'i Cezayir'i (24)

iÇEL

Cezayir güzeli onbeş yaşında
Giyinir kuşanır hafta başında
Her birisi bir yigidin peşinde
Tunus, Trablus, Sultan Cezayir

Cezayir'in gemileri yağlanır
Güz gelince tersaneye bağlanır
Cezayir'de koç yigitler eylenir
Güzelleri mis kokulu Cezayir

Cezayir şehrinde toplar atılır
Gürcüleri ucuz baha ile satılır
Cezayir kalası yalıya bakar
içinde duranın yüregın yakar

Cezayir'in evlerinin yapısı
Kibleye karşıdır anın kapusu

23-Hikmet Turhan Daglıoğlu, "Halk Türküleri I", Halk Bilgisi Haberleri, S:74, ist. 1937, s.42.

24-Yusuf Ziya Demirci, Köy Halk Türküleri, ist. 1938, s.258-259.

Sokakları Hazret'i Ali kokusu
En küçüğü dökme donlu Cezayir (25)

ANKARA-AYAS

Cezayir'in benefşesi top biter
Arasında türlü türlü ot biter
Benim derdim elinkinden besbeter
Dertlilere şifa olan Cezayir

Cezayir'in harmanları savrulur
Savrulur da daneleri ayrılır
Sılayı ektikçe başım çevrilir
Dertlilere şifa olan Cezayir

Cezayir'in gemileri yağlanır
Yağlanır da tersaneye bağlanır
Cezayirde nice koç yigitler eglenir
Koç yigitler eglencesi Cezayir

Cezayir'in develeri gelir Hicaz'dan
Türlü kumaşlarla dolu olur bedesten
Hanımları seyreder altın kafesten
Çarşıları mermer taşlı Cezayir (26)

BURSA-(Keles ve Orhaneli)

Cezayir'i bir ikindi bastılar
Koç yigitleri kurban edip kestiler
Camilere çifte çanlar astılar
Sokakları mermer taşlı
Güzelleri hilal kaşlı cezayir
Cezayir'in harmanları savrulur
Savrulur da sol yanına devrilir
Sarı buğday samanından ayrılır

Baglantı

25-Sait Uğur, İçel Folkloru, C.I, Ank. 1947, Ulus Basımevi, s.47.

26-Hikmet Turhan Dagioglu, a.g.m., s.42.

Gemilere çürük tahta dayanmaz
 Yigitlere gaflet bastı uyanmaz
 Aman Allah buna canlar dayanmaz
 Bağlantı

Türkünün Hikayesi:

Bir rivayete göre bu türkü, Cezayir'in Osmanlılardan alınması üzerine devrin Padişahı Sultan Hamit'e haber iletildiğinde padişahın olaya üzülmesi sonucu ortaya çıkmıştır. Padişah bu türküyü söylerken, kapıdaki sır çavuşu bunu duyup hemen notaya alıverir ve ertesi gün hemen mızıkaya çaldırır.

Sultan Hamit bu eseri duyunca " Bu nereden çıktı ?" diye sorar. Ve sır çavuşunun kendisini dinlediğini anlayarak orada kafasını vurdurur. O zamanlardan beri bu türkü çalınır, söylenir ve oynanır (27).

AFYON-DİNAR

Alt yanımız Karadeniz geçilmez
 Üst yanımız sık ormanlık kaçılmaz
 Mevlâm kanat vermeyince uçulmaz
 Sokakları mermer taşlı
 Güzelleri hilal kaşlı Cezayir
 Cezayir'in gemileri çürüktür cenge dayanmaz
 Askerini gaflet bastı uyanmaz
 Onbir ay gezmelere canlar dayanmaz
 Bağlantı (28)

AFYONKARAHİSAR

Cezayir'in gemileri yağlanır
 Yağlanır da tersaneye bağlanır
 Cezayir'de koç yigitler eğlenir
 Deli düşman aptal aptal dillendir

27-Bu türkü (yalnızca metin olarak) ve hikayesi 1986 yılında Bursalı Aliye Tüylü'den derlenmiştir.

28-M. Ragıp Gazimihal, " Cezayir Türküleri ", Fikirler, Yeni Seri:5 Kasım 1947, s.16.

Kahpe Cezayir duman vardır başında
 Cümle alem senin peşinde
 Cezayir'de sıra sıra söğütler
 Sögüdün altında arslan yigitler
 Binbaşı gelmiş Mehmet'in ögütler
 Dini bir ugruna gitti kanlı yigitler

Baglantı

Elden gittigine mi yanam ağlayam
 Nice genç yigitleri aldın fidan çağında
 Dostu, düşmanı güldürdün kara bağlayam
 Cezayir Cezayir biz ne ettik sana

Baglantı

Türkünün Hikayesi:

Fransızlar, Cezayir'i bir çok kanlı savaşılarından sonra elimizden almışlardı. Cezayir için çok şehit vermiştik. işte bu harpler sırasında Yaylabagi'ndan (Dinar Köyü) Cezayir'e gitmiş, savaşmış ve şehit düşmüş gençler vardı. Bu savaşlar sırasında şehit olan Mehmet isimli bir kahramanın nişanlısı kara haberi alınca aklını kaçırmış. Her gün köyün yüksek ağaçlı tepesine çıkar, içli ve gönül yakan sesiyle bu ağıtı söylemiş. O da şehitin acısına dayanamayarak, kara haberden kısa bir süre sonra ölmüş (29).

Cezayir'den gelür kayık
 Kimi ser-hoş kimi ayık
 Ortancası bana layık

Al yaraşur gül yaraşur aman aman
 Yasemine kanaryam lahur yaraşur

Akdenizden gelür talga
Zülüfleri halka halka
Al beni koynuna sakla

Baglantı (30).

2.3.-ATASÖZLERİMİZDE CEZAYİR

- Akşamdan Cezayir'e giden çok olur.
- Cezayir'de kese bir çıkar.
- Cezayir'de düşen kalır.
- Cezayir'de düşeni kaldırmazlar.
- Cezayir dayısı gibi kuruldu.
- Deveyi bilmez Fatma Reis, Cezayir'e on seferi var (31).

30-Hamdi Hasan, Saray-Bosna Kütüphanelerindeki Türkçe Yazmalarda Türküler, Ank. 1987, s.455-456.

31-A. Esat Bozyigit, " Atasözlerimizde Yer Adları ", Türk Folkloru, C.V, S:60, s.9.

BÖLÜM III

TURK FOLKLORUNUN GIYİM-KUŞAM VE OYUN BÖLÜMLERİNDE CEZAYİR

3.1.-TURK HALK GIYİM-KUŞAMINDA CEZAYİR

insanın yemek-içmek gibi en doğal ihtiyaçlarından birisi de giyinmektir. Kişi giyimini doğal ve sosyal olaylara göre belirlediği gibi kendi zevk ve isteklerine göre de seçebilir. insanlık tarihi kadar eski olan giyim-kuşam kültürü, Türk folklorunun da ilgi çekici konularından biridir.

3.1.1.-Anadolu Halk Kıyafetlerine Genel Bakış

Halkın giyim-kuşam kültürü, doğal yapı ve sosyal olaylara ne denli bağlıysa, yaşadığı çevrenin dışındaki dünyaya da o denli bağlıdır. Özellikle şehir merkezlerine yakın, ticaret yollarının üzerinde bulunan köy ve kasabalardaki kıyafet isimleri hayli ilginçtir. Örneğin Adıyaman dolaylarında " Halep işi Gömlek " giyilir; Aydın'da bele " Horasan Kuşığı " sarılır; Denizli'de belde üçgen biçiminde bağlanmış " Acem Şalı " kullanılır. Bunlardan başka Gaziantep'te erkekler "Tunus Fesi", "Cezayir Yelegi", "Tarablus Kuşığı", "Acem Şalı" gibi kıyafetleri sıkça giyerler.

Yukarıdaki örnekler halk giyim-kuşamının dış dünya ile ilgisi açıkça görülmektedir.

Sahil kasaba ve köylerimizdeki en eski halk kıyafetlerini bizlere Evliya Çelebi bildiriyor. Evliya Çelebi'nin seyahat ettiği ada ve sahillerdeki halkın giyimini Cezayir'lilere benzetmesi, o zaman için Cezayir kıyafetinin ne denli geniş bir alana yayıldığına kanıttır. Evliya Çelebinin bu konuda bildirdikleri, eski denizci kıyafetleri, denizcilik hayatı ve zeybek folkloru açısından hayli önemlidir. Bunlardan bazılarını aşağıya kaydediyoruz.

3.1.2.-Evliya Çelebi'de Cezayir Kıyafetleri

1- Avomavra Adası: " Sanki Cezayir vilayetidir. Büyük ve küçük hepsinin hareketleri ve elbiseleri Cezayirlilere benzer. Başlarında kırmızı fes, kırmızı göğüslükler ve bağırılıkları ve bellerinde muhtem ipek kumaşları ve çatal bıçakları, ellerinde balta ve nacakları ile beyaz demirle (?) giyip baldırları çıplak gezerler. Ayaklarında siyah ayakkabı, arkalarında bornoz ve çeşit çeşit kaputlar bulunur "(1).

2- Akhisar Kalesi: " Delikanlıları Cezayir leventleri elbisesi şeklinde daracık yelekler, başlarına fes giyerler "(2).

3- Anabolu (Anapoli) Kalesi: " Taze civanları, baştanbaşa prangone elvan çuha Cezayir elbisesi giyerler"(3).

4- Sakız Adası: " Müslüman kadınlar renk renk çuha ferace giyerler ve başlarını havlu makreme ile örterler. Erkeklerine gelince hepsi de Cezayir kesimi giyimlerle dolaşırlar"(4).

5- Turgutlu (Durkutlu) şehri: " Taze yigitleri baldırları çıplak Cezayirli tarzı sıkma yelek, pala bıçak, başlarına fes giyerler "(5).

6- Livadiye Şehri: " Gençleri Cezayirliler gibi daracık elbise ile bellerinde üçer bıçak bir yerde taşıyıp ipek kuşaklar kuşanırlar "(6).

7- Kuşadası: " Delikanlıları Cezayir elbisesi

1-Evliya Çelebi Seyahatnamesi, (Yayınlayan: Mehmet Zillioğlu), C.VIII, s.320.

2-Evliya Çelebi, a.g.e.,C.IX, s.30.

3-Evliya Çelebi, a.g.e., C.VIII, s.145.

4-Evliya Çelebi, Seyahatname, (Haz. İsmet Parmaksızoğlu), Ank. 1983, s.16.

5-Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Zillioğlu, a.g.e., C.IX, s.31.

6-Evliya Çelebi Seyahatnamesi, Zillioğlu, a.g.e., C.VIII, s.68.

giyer. Bahadır yigitleri olur "(7).

8- İnebahtı Kalesi: " Gençleri Cezayirli giyecekleri giyip kırmızı fes, bağı açık yelekler, göğüslükler ve siyah fulorlar giyip bellerinin içinde pala bulunan muhteşem kuşak kullanıp, arkalarına da Cezayirli hırkalarını giyinip gezerler "(8).

9- Cördös Kalesi: " Taze yigitleri Cezayir leventleri gibi daracık elbise giyip baldırları çıplak gezerler. Başlarına kırmızı fes giyer, bellerine pala bıçak takar, siyah pabuç giyerler "(9).

10- Kasımpaşa: " Bu büyük şehirde üç sınıf halk vardır. Birinci sınıfı askerler teşkil eder. Bunlar; Kaptanlar, Araplar, Vardiyanlar ve Gemici Dayılarıdır. Hepsi Cezayirli elbisesi giyer, kırmızı fes üzerine kafesi kavuk (?) saranlar. Bazıları baldırıçıplak gemici gazileridir. Terzileri Cezayir biçimi elbiseler biçerler"(10).

Evliya Çelebi'nin bu açıklamalarından sonra, Cezayirli kıyafetini şöyle toparlayabiliriz: Genç delikanlılar sırtlarına daracık sıkma yelek giyerek başlarına kırmızı fes takıyorlar. Pantolonları ise yarım; bacakları da açık. (Baldırıçıplak tabirinin buradan çıkması ihtimali kuvvetlidir.) Bellerine ipek kuşaklar kuşanıp ayaklarına siyah ayakkabı giyinir ve bellerine pala bıçak ve nacaklar takarlar. Bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi bugünkü zeybek giyimiyle yukarıda sıralanan kıyafetler büyük benzerlikler gösteriyor (11).

Evliya Çelebi'nin yukarıda sıralanan yerlerden başka Rodos, Mora, Navorin, Vrahor, Koron, Preveze,

7-Evliya Çelebi, a.g.e., C.IX, s.64.

8-Evliya Çelebi, Zıllıoğlu, a.g.e., C.XIII, s.309.

9-Evliya Çelebi, Zıllıoğlu, C.XIII, s.98.

10-Evliya Çelebi, Zıllıoğlu, a.g.e., C.I, s.294.

11-Zeybek kıyafetleri hakkında bkn. M. Ragıp Gazimihal, "Zeybek Giyimi", Fikirler, Sayı:332, 1947, s.7-11.

Zeban ve Vetilos gibi sahil kasabalarında da bu kıyafetlere raslandığını biliyoruz. Ayrıca Saray-Bosna yazmalarında rasladığımız bir türküde Cezayir fesinden şöyle bahsediliyor:

Cezayir fesi başında
Kudret kalemi kaşında
Sevdiğim ondört yaşında (12).

3.1.3.-Cezayir'in İstanbul Giyim-Kuşamına Etkisi

Ege'de ve Akdeniz adalarında sıkça kullanılan bu denizci kıyafetlerinin XVI. ve XVII. yüzyılda "Cezayir Kesimi", "Cezayir ışı", "Cezayir Elbisesi" gibi isimler alması o dönemde Cezayir'in popüler bir eyalet olmasından kaynaklanmaktadır. Yoksa bu kıyafet çok büyük bir özellik taşımadığı gibi basit bir denizci kıyafeti olmaktan da ileri gidemez. Bu kıyafetin İstanbul'da dahi adeta moda haline geldiğini Evliya Çelebi'nin yanında Reşat Ekrem Koçu "Türk Giyim-Kuşam ve Süsleme Sözlüğü" adlı eserinde şöyle belirtiyor: "Başa sarık ve bele de kuşak olarak kıymetli bir Hint veya İran şalı sarılırdı. Sırtta bezden yahut buruncükten bir gömlek giyilirdi; gömleğin yakası asla iliklenmezdi. Serince ve soğuk havalarda omuza bir Cezayir bornozu atılırdı. Bel şalına mutlaka bir yatagan bıçak yerleştirilirdi" diyor ve şunları ekliyor: "Bu bıçakın modası kılığı İstanbul gençlerini öylesine sarmıştı ki, ayak takımının çıkardığı Cezayir kesimi orta tabaka şöyle dursun, en kibar, en asil ailelerin evlatlarını da cezb etmiş peşlerinde lalalar ve uşaklarla sokaga çıkarılan nice beyzadeler, paşazadeler Cezayir kesimi hayta kılığı ile İstanbul sokaklarında yalınayak, baldırıçıplak, dallaban, yıllarca kaldırım tepmişler, kuşak sürmüşlerdi" diyerek kitabına Cezayir kesimi ile ilgili bir şiiri ekliyor:

"Külahını o samur kuşlara egmiş
Cezayir kesimi beyazlar giymiş

Helâli gömlekle ol kalyoncuyu
işittik geçende Hünkar beyenmiş" (13).

3.2.-TURK HALK OYUNLARINDA CEZAYİR

Folklorumuzun kuşkusuz ki en önemli bölümlerinden biri de Halk Oyunları'dır. Uç asır süren Türk-Cezayir ilişkilerinin Türk Milleti'nin vicdanında bıraktığı izleri halk oyunlarımız içerisinde de "Cezayir Oyunları" ile görüyoruz. Bu oyunların Cezayir'in yerli oyunları ile hiç bir ilgisi yoktur. Anadolu'nun hemen her yöresinde bilinen ve aynı ezgi kalıbıyla çalınan -bu melodilerde küçük motif farkları olsa da asıl tema tüm yörelerde aynıdır- Cezayir havaları ile aynı ismi alan bu oyunlar yörelerin kendi oyun karakterlerine uygun olarak çeşitlilik gösterir.

Cezayir oyununun her yörede aynı müzik karakteri ile, ancak yörelere göre değişen oyun türleriyle oynanması, oyun folklorumuzdaki zenginliğin ve çeşitliliğin bir göstergesidir. "Cezayir Oyunu" Cüneydoğu ve Doğu Anadolu'da "Halay", Artvin'de "Horon", Erzurum'da "Bar", Bursa'da "Cüvende" tarzında bir oyun karakteri ile karşımıza çıkıyor. Araştırmalarımız sırasında tesbit ettiğimiz oyun türleri bunlarsa da; "Yallı", "Zeybek", "Hora" gibi türler içerisinde Cezayir oyununa rastlamak ihtimali de kuvvetlidir. Cezayir oyunu toplu oynanabildiği gibi bazı yörelerde tek de oynanmaktadır (14).

Oyun karakteri olarak bir yürüyüşü, gidişi veya bir yerden ayrılışı andıran bir yapı içerir. Ve oyunların sıralanmasında çoğunlukla en sonda yer alır. Cezayir oyunlarına eşlik eden müzik sözlü bir müzik değildir. (Bu konu ile ilgili ayrıntılı bilgiler "THM'nde Cezayir"

13-Reşat Ekrem Koçu, Türk Giyim-Kuşam ve Süslenme Sozlüğü, Ankara 1967, Sumerbank Kültür Yay:1, s.48-54.

14-Halil Bedi Yönetken, Derleme Notları I, ist. 1966, Orkestra Yay.:1, s.106; ayrıca aynı yazarın, "Türk Halk Musikisini Tanıyalım VI", Orkestra Dergisi, ist. 1967, Sayı:52, s.7.

adlı bölümde bulunmaktadır)

Bugüne kadar tesbit ettiğimiz "Cezayir" isimli oyunların yörelere göre dağılımı şöyledir:

DOĞU ANADOLU BÖLGESİ: Tunceli, Bingöl, Bitlis, Elazığ, Ağrı, Malatya.

GÜNEYDOĞU ANADOLU BÖLGESİ: Gaziantep, K.Maraş, Ş.Urfa, Hatay, Diyarbakır.

KARADENİZ BÖLGESİ: Artvin, Samsun, Bolu.

MARMARA BÖLGESİ: Bursa.

ORTA ANADOLU BÖLGESİ: Ankara, Nevşehir.

BÖLÜM IV

TURK HALK MUZİĞİNDE CEZAYİR

4.1.-Cezayir Türküleri Hakkında Genel Açıklamalar

Halk türküleri; öğretici, duygulandırıcı ve düşündürücü birtakım özelliklerinin yanında, tarih belgesi olma niteliğini de taşırlar. Tarih kitaplarında yazmayan fakat halkın benliğinde derin izler bırakmış, acılar, kahramanlıklar, zafer sevinçleri, türkülerde dile getirilir.

Yemen türküsü, Estergon türküsü, Nazlı Budin türküsü, Cezayir türküsü, Sivastopol türküsü, Çanakkale türküsü ve Plevne türküsü gibi türkülerin tamamı tarihi olayları belgeler niteliktedir. içinde hangi şehir hangi ülke geçerse geçsin bu türkülerin tamamı Anadolu insanının duygu ve düşüncelerinin ürünüdür.

Yukarıda açıklamaya çalıştığımız bilgilerin ışığı altında, bu bölümde de Cezayir türkülerini inceleyeceğiz. Folklorumuzda Cezayir adlı tezimizin Halk Edebiyatı ve Oyun bölümlerinde karşılaşılan yanlış anlaşılma ile bu bölümde de karşı karşıyayız. "Cezayir türküsü", "Cezayir Havası" olarak bilinen ve çeşitli amaçlarla icra edilen bu ezgileri Anadolu insanı Cezayir'e ithaf etmiştir.

Cezayir türkülerini genel olarak iki bölümde incelememiz mümkündür:

- 1-Sözlü Cezayir Türküleri
- 2-Sözsüz (Ensturumantal) Cezayir Türküleri.

1-Sözlü Cezayir Türküleri

Bu bölümde bugüne kadar yedi adet sözlü ezgi tesbit edilebilmiştir. Bu türküler edebi yapı itibarıyla bentleri onbir heceli türkü biçimindedirler. Bağlantı bölümleri ise genellikle iki mısradan meydana gelmektedir. Sözlü Cezayir türküleri, Eskişehir,

Çankırı, Konya (Seydişehir), Bursa ve Gaziantep illerinden tesbit edilmiştir. Bunlardan ayrı olarak elde edilen ezgilerden birinde " Umum Anadolu Cezayir Türküsü" başlığı ile karşılaşılmıştır (1). Böylece bu ezginin tüm Anadolu'da bilindiği anlaşılmış oluyor. Halk şairi Armutlu'nun bir şiirini notalarıyla tesbit etmemiz üzerine bu örneği de tezimizin bu bölümüne almayı uygun bulduk. "Türkü Be-Reviş-i Kıra'at" başlıklı bir ezgi ile yukarıda belirttiğimiz "Umum Anadolu Cezayir Türküsü" belirli bir usul özelliği göstermeyen serbest tarzdaki ezgilerdir. Eskişehir, Konya, Çankırı, Bursa ve Gaziantep'ten derlenen türküler ise belirli bir ritim ve usul kalıbı içerisinde seyretmektedir.

Sözlü Cezayir türkülerinde işlenen konular Cezayir'deki günlük yaşam, denizcilikle ilgili olaylar, gurbet-bağlantılı olarak ayrılık- vb.'dir.

Sözlü Cezayir türkülerini, buldukları yörenin müzik karakterlerine uygun bir melodiye, Cezayir'i konu edinen sözlerin döşenmesiyle meydana gelen ezgilerdir. Bu türkülerden bazıları -Bursa, Çankırı varyantları gibi- sözsüz Cezayir türkülerini ile aynı melodi kalıbını taşımaktadır.(Cezayir türkülerindeki melodi ve ritim özelliklerini ayrı bir başlık altında inceleyeceğiz).

2-Sözsüz (Ensturumantal) Cezayir Türküleri

ikinci bölüm içerisinde topladığımız sözsüz Cezayir türkülerini ise yurdun hemen hemen her yöresinde çalınır. Çalışmalarımız sırasında tesbit edebildiğimiz ezgiler Artvin, Burdur, Bolu, Erzurum, Sivas, Kıbrıs, K.Maraş (Elbistan)'dan derlenmiştir. "Cezayir Marşı" olarak bilinen bir ezgi daha vardır ki bu da eskiden Mehterhane'de ve Bando'da çalınan ezgiler arasındadır. Cezayir Marşı da, Sözsüz Cezayir türkülerini ile aynı melodik ve ritmik yapıya sahiptir.(Bununla ilgili açıklamalar "Mehterhane'de ve Bando'da Cezayir Marşı"

1-M. Ragıp Gazimihal, Anadolu Halk Türküleri ve Musiki İstikbalimiz, İst. 1928, s.72. (eski yazı).

adlı bölümde verilecektir).

Sözsüz Cezayir türküleri Anadolu'da çoğu kez "Kalk Git Havası" ya da "Kalk Git", "Fasıl", "Gelin Havası", "Gelin Çıkarma Havası", "Gelin Karşılama Havası", "Gelin'i Ata Bindirme Havası", "Dinleme Makamı", "Harp Havası", "Seymen Karşılması", "Peşref", "Süvari" adları ile de çalınmaktadır.

Bu ezgiler düğünlerde ve açık alanlarda Davul-Zurna ile çalınır. Doğu'da ve Batı'da tüm zurnacılar bu havaları yukarıda sıraladığımız isimlerle çalarlar. Bu havalar Silifke'de klarnetle, Bolu taraflarında dilsiz kavallarla, Ödemiş'te ise bağlama, dümbelek ve kabak kemaneden oluşan saz takımları tarafından çalınırlar.

Sözsüz Cezayir türkülerinin halk yaşamı içerisinde belli amaçlarla kullanıldığını biliyoruz:

1-Çankırı'da kış aylarında üyelerini erkeklerin oluşturduğu "sohbet" adı verilen toplantılar yapılır. Sohbetler, içkisiz, kadınsız, çok sıkı bir disiplin içinde yapılan müzikli ve oyunlu ciddi toplantılardır. Toplantıya geçici bir süre için katılan misafire "kahve misafiri" adı verilir. Halil Bedi Yönetken "Çankırı'da Sohbet" adlı makalesinde bu toplantılarda Cezayir'in çalınmasını şöyle anlatıyor: "Kahve misafirleri ikinci 'Kalk Git' kahvesini içip gitmeye başlayınca, bunlar arasında hatırı sayılanlar varsa saz takımı, Cezayir Marşını çalar" (2).

2-Adana'da düğün bitiminde misafirler Cezayir'le uğurlanır.

3-Tokat'ta ve Kars'ta gelin ata bindirilirken, Bitlis'te gelin at üzerinde götürülürken Cezayir çalınır. Bitlis'te yürümeyi andıran bir oyun sırasında da Cezayir havası çalınır; aynı ezgi burada "süvari" adını alır.

4-Erzurum, Sivas, Artvin ve Silifke'de gelin, güvey evine gitmek üzere kendi evinin kapısından çıkarken

2-Halil Bedi Yönetken, Derleme Notları I, ist. 1966, Orkestra Yay:1, s.28.

zurnacılar Cezayir havasını çalarlar. Silifke-Taşeli yöresinde çalınan Cezayir'i Sıtkı Soylu bir bildirisinde şöyle anlatıyor: "Bu hava o kadar etkili ve anlamlı olur ki, gelin, anası evinden çıkmak üzere hazırlanırken sürekli çalınır... Nasıl Cezayir'e giden geri gelmiyorsa, kocası evine al duvağı ile giden kız da arıyla, namusuyla kocası evinde kalıp; yüzkızartıcı bir halde geri dönmemelidir" (3).

5-Elbistan'da eskiden cirit oynanırken, Cezayir ya da Köroğlu havaları çalınırmış. Yine Elbistanlı zurnacılarından öğrendiğimize göre; eskiden ordunun sevkiyatı sırasında da çalınmıştır.

6-Kastamonu'da seymenlerin karşılanması sırasında Cezayir havası çalınır. Bu yörede Cezayir havasına "Seymen Karşılması" da denir.

7-Geleneksel halk sanatlarımızdan olan "Orta Oyununda değişik türde ve karakterde oyunlar sergilenir. Bu oyunların tamamı müzik eşliğinde oynanan oyunlardır. Ethem Ruhi Ungör "Orta Oyununda Musiki" adlı tebliginde belirlediği 25 oyundan üçünün (Eskici Abdi, Kağıthane Sefası, Pazarcılar) final ezgisi olarak" Cezayir Marşı'nın çalındığını bizlere aktarıyor (4).

4.2.-MEHTERHANE'DE VE BANDO'DA CEZAYİR MARŞI

1826 yılında Sultan II. Mahmut'un Mehterhaneyi kaldırarak yerine Avrupa'nın askeri musikisi olan bandoyu getirmesi ve tarihi mehterin repertuarı da zamanla kaybolmaya başladı. 1826'dan önceki Mehterhane'nin repertuarı yeni yeni ortaya çıkmakta ve bir kısmı da bugünkü Mehterhane tarafından icra edilmektedir.

Bando'nun kurulduğu tarihten bir süre sonra

3-Sıtkı Soylu, "Taşeli Yöresi Düğün Gelenekleri ve Gelenegi Oluşturan Sebepler", III. Milletler arası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, C.IV, Ank. 1987, s.328.

4-Ethem Ruhi Ungör, "Orta Oyununda Musiki", III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, C.III, Ank. 1987, s.328.

şefliğine atanan italyan Giuseppe Donizetti Türk bandoculuğunun da temelini atmış oldu. Donizetti göreve başladıktan sonra "Mahmudiye Marşı", "Mecidiye Marşı" gibi marşları besteleyerek bando repertuarına kattı. Bunlardan başka Donizetti Paşa'nın 1839'dan sonra bestelediği (?) "Cezayir Marşı" ndan çeşitli kaynaklarda söz edilmektedir (5).

Yaptığımız araştırmalar sonucu Mehterhane'de bugün çalınan bir Cezayir Marşına rastlayamadık. Ancak Mehterhane'de zurnazenlik yapmakta olan dostumuz Hayri Kaya'nın (Astsubay) özel arşivinde bulunan ve mehterde çalındığını söyledikleri bir Cezayir Marşı'nın notasını ele geçirdik.(Nota 14)

Yine araştırmalarımız sırasında Ankara'da bulunan Türk Silahlı Kuvvetleri Armoni Müzikası Arşivi'nde (6), Donizetti Paşa'nın Cezayir Marşı'nı bulduk (Nota 16). Cezayir Marşı'nın içinde bulunduğu dosyanın üzerinde "Geleneksel" ibaresi vardı. Bu ayrıntıyı ilgililere soru olarak yönelttiğimizde açıklayıcı bir yanıt alamadık. Şurayı belirtmekte yarar vardır ki Mehterhane'den ve Armoni Müzikası'ndan aldığımız Cezayir Marşı ile Anadolu da çalınan Cezayir Marşı (Havası) arasında çok yakın ritmik ve melodik benzerlikler vardır.

O zaman karşımıza önemli bir soru çıkıyor: Acaba Cezayir havaları (sözlü Cezayir türkülerinden bir kısmı hariç) Anadolu'nun yerli melodileri mi, yoksa Donizetti Paşa'nın bestesi midir ? Bu konuya (soruya) cevap olabilecek bir açıklamayı M. Ragıp Gazimihal'in "Ege'de Cezayir Türküleri" adlı makalesinde görüyoruz: "Guiseppe Donizetti Paşa ilk Nizam-ı Cedid Bandoları'nı kurmak üzere 1828'de uzman sıfatı ile istanbul Sarayı'na gelip

5-M. Ragıp Gazimihal, Türk Askeri Müzikaları Tarihi, İst. 1955, s.50. Ayrıca; Ethem Ungör, Türk Marşları, Ank. 1966, s.31.

6-Eski Müzik-ı Humayun olarak bilinen askeri bandonun tüm arşivi cumhuriyetten sonra Riyaset-i Cümhur Orkestrası'na devredilmiştir. Daha sonra askeri müzikle ilgili olan dökümanlar Türk Silahlı Kuvvetleri Armoni Müzikası'na aktarılmıştır.

derhal başarılı işler görmeye ve bandoları için Türk ruhuna yakın parçalar tertiplemeye başladığı zaman, Mehterhane'nin Cezayir havalarını da marşlar halinde notaya alarak Milano'da basılan eserleri arasında yayınlanmıştır" (7). Bando repertuarına alınan bu ezgileri halkın nasıl-ne şekilde - benimsediğini M. Ragıp Gazimihal, "Türk Askeri Müzikaları Tarihi" adlı eserinde hayli ilginç örneklerle anlatıyor: "O zamanki zihniyet iktizası her yenilikle kolay kolay bağdaşamayan halk, göreneklere uygun havaları vuran yeni teşkilatı (Bando) o sayede şaşılacak bir soğukkanlılıkla benimseyivermişti. Bandoları idare edenlerin halkla sıkı temasta kaldıkları harp ve harp havalarını her yurt köşesine pek çabuk yayılmış görümleriyle sabittir. Çalınan eserler: 'Ey Caziler', 'Cezayir', 'Osman Paşa', 'Plevne', gibi harp havaları; 'Yemenim Turalıdır', 'Sabahın Seher Vaktinde', 'Kozanoğlu' gibi havalardır"(8).

Georges Lambelet'in "La musique populaire grecque" (Yunan Halk Musikisi) adlı eserinde "Düğün Marşı" adlı ezgi bize Cezayir havalarını anımsatıyor (Nota 17). Piyano eşlikli olarak yazılmış olan bu marşın bestekarı da bilinmiyor. Anadolu yarımadasının genelinde bilinen Cezayir havalarının bir benzerinin Yunanistan'da düğün marşı olarak karşımıza çıkması; Cezayir havalarının (Marşlarının) birer halk ezgisi olabilecekleri ihtimalini kuvvetlendiriyor.

Oyleyse konunun başında karşımıza çıkan sorular kendiliğinden yanıtlanmaktadır. Cezayir havası ve Cezayir Marşı gibi yaygın isimlerle bilinen bu melodiler (Daha önce yöresel isimleri verilmiştir) Guiseppe Donizetti Paşa'nın besteleri değil Anadolunun hemen her yöresinde hatta Yunanistan'da dahi bilinen (yaygın) halk

7-M. Ragıp Gazimihal, "Ege'de Cezayir Türküleri", Fikirler, Yeni Seri:3, Eylül 1947, s.9.

8-M. Ragıp Gazimihal, Türk Askeri Müzikaları Tarihi, s.187.

melodileridir. Ancak Donizetti Paşa bu havaları alarak üzerine bir kısım eşlikler ilave etmiş ya da değişik sazlara göre düzenlemiş olabilir. Askeri Müzik Arşivi'nde bulunan ve Donizetti Paşa adına kayıtlı olan notada da bu durum açıkça görülmektedir (Notal6). Halkın bu havaları bazı zamanlar "marş" olarak nitelendirmesi de bandodan sıklıkla duyulması ve bandonun bu havalara marş adını vermesi ile ilgilidir. Zaten bu havalar çoğunlukla bir "yürüyüş" bir "gidiş", "yol alış" sırasında çalınır. Aynı durumu halk oyunlarımızda da görmek mümkündür.

4.3.-Cezayir Türkülerinde Melodik Yapı ve Ritm Özellikleri

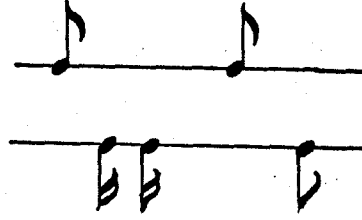
Bu bölümü sağlıklı bir inceleme yapabilmemiz için genel olarak iki kısımda ele almamız faydalı olacaktır. Sözsüz ve sözlü Cezayir türkeleri olarak adlandırabileceğimiz bu bölümler konunun karmaşıklığını belli ölçülerde de olsa giderecektir.

ilk olarak sözsüz Cezayir türkelerini ele alalım: Sözsüz Cezayir türkülerinde melodik yapı, ritmik yapı ve seyir özelliği -bulunabilen örneklerde- birbirinin aynıdır. Bu ezgiler inici bir seyir karakteri gösterirler. Çoğunlukla dizinin altıncı ve yedinci derecelerinden başlayıp karar sesine doğru bir iniş gözlenir. Bu ezgilerde, bir motifin değişik perdelerde işlenmesi ve bir süre uzun seslerde kaldıktan sonra yine aynı temanın tekrar edilerek karar sesine gelinmesi, ezgilerde sıkça rastlanan bir durumdur:

Elde edilen sözsüz Cezayir türkülerinin La eksenine göre yazıldığına "Yahyalı Kerem" ve "Düz Kerem" dizilerinde olduğu anlaşılmıştır. Bunlar Türk Müziği makamları içerisinde Hüseyni-Muhayyer ve Karcigar çeşnileriyle benzeşmektedir (9).

Bu ezgiler iki zamanlı bir usul yapısına sahiptirler. Ancak bir tanesi (bkn. Nota 14) dört zamanlı bir usulle yazılmıştır. Ezgilerin davul vuruşları ise şöyledir:

(Şekil 1)

Sözlü Cezayir türkülerinde ise sözsüz Cezayir türkülerinde olduğu gibi, aynı temanın varyantları değil yörelerin kendilerine has özelliklerine göre değişen ezgi örnekleri ile karşılaşmaktayız. Ancak sözsüz Cezayir türkülerindeki melodi kalıbı ile söylenen ve değişik yörelerden tesbit edilmiş sözlü Cezayir türkeleri de vardır (Nota 2,3). Sözlü Cezayir türkeleri içerisinde iki tanesi Uzun Hava tarzında söylenmiştir. Bu ezgilerde belli bir usul kalıbı yoktur; serbest karakterde (recitative) söylenir (Nota 6,7). Mevcut sözlü Cezayir türkülerinin bir tanesi 9 zamanlı (Nota 1) üç tanesi 4 zamanlı (Nota 2,4,5), bir tanesi de 2 zamanlı usul yapısına sahiptir.

Melodi seyri itibariyle inici bir karaktere sahiptir. Yahyalı Kerem ve Düz Kerem dizileri (Hüseyni-Muhayyer, Karcigar benzeri) bu ezgilerin ses örgüsünü oluşturur.

9-Nota 16 ile Yunan Dügün Havası bu incelemenin dışında bırakılmıştır.

SONUÇ

" Folklorumuzda Cezayir " adlı bu tezde bir milletin duygu ve düşüncelerinde tarihi olayların ne kadar önemli olduğu görülmektedir. Kültürlerin birbirlerine etkisi tarih boyunca süregelen bir olgudur. Bu çalışma sonucunda 300 yıl süren Türk-Cezayir ilişkilerinin Türk Kültüründe bıraktığı izler ortaya çıkartılmıştır.

Sonuç olarak bu tez çalışmasında :

1-Türk folklorunun Halk Müziği, Halk Edebiyatı, Halk Oyunları ve Giyim-Kuşam bölümlerinde Cezayir konusunun yer aldığı tesbit edilmiştir. Ancak bu Cezayir kültürünün ya da folklorunun Türk kültürü üzerine yapmış olduğu bir etki değildir. Halk şairlerinin deyişlerinde ve türkülerde kullanılan dil öz Türkçe'dir. Halk Müziği bölümlerinde ayrıntılı olarak açıkladığımız gibi tesbit ettiğimiz tüm ezgiler Türk Halk ezgileridir. Zaten bizim bu tezde açıklamak istediğimiz ve üzerinde durduğumuz nokta da budur. Yani bunların Türk Halk ezgileri olduğudur.

Türk Halkı Kuzey Afrika'da kaybettiği toprakları, şehit verdiği insanları, oyunlarında, türkülerinde, şiirinde Cezayir ile sembolleştirmiştir. Bu nedenlerden dolayı folklorumuz içerisinde Cezayir konusu geniş bir yer kaplamaktadır.

2- Biz bu tezimizde, varolan yanlış bir kanıyı da düzeltmek istedik. " Cezayir Şairi ", " Cezayirli Şair" vb. olarak nitelendirilen kişilerin Cezayirli olup olmadığı belli değildir. Halbuki " Cezayirli Şair " denince Cezayir milletine ait bir kişi akla gelmektedir ki bu düşünce yanlıştır. Belki bir süre Cezayir'de yaşamış olanları varsa da aslında, bunlar toplum vicdanında Cezayir ülkesinin bıraktığı izlerden dolayı bu ülke ile ilgili şiirler söylemiş Türk Halk

şairleridir. Bunların Cezayirli şair olarak nitelendirmeleri Cezayirli olmalarından değil Cezayir üzerine şiir söylemelerindedir.

3-Yine bir yanlış daha düzeltmek istedik. Donizetti Paşa'nın bestesi olarak kayıtlara geçen Cezayir Marşı adlı ezginin, Donizetti'nin bestesi değil değişik adlarla anılan bir Türk Halk ezgisi olduğunu ortaya koymaya çalıştık. Yurdumuzun bir çok yöresinde "Gelin Çıkarma Havası", "Kalk Git Havası", "Dinleme Makamı" vs. adlarla anılan ezgiler Cezayir havası olarak da bilinir. Düğün, sohbet, yas gibi özel günlerde yukarıda verilen değişik isimlerle çalınan bu ezgiler kolayca akılda kalabilen yaygın bir halk ezgisidir. Tüm yurttta bu kadar yaygın olarak bilinen bir ezgiyi Donizettinin alıp bandoya uyarlaması şu sebepten olabilir:

Bando gibi kendi kültürüne yabancı ve uzak bir müzik grubunu Türk insanına benimsetmek hayli güçtür. Bunun için yurttta yaygın halk ezgilerinden (Cezayir, Estergon Kal'ası, Sivastopol) faydalanmak, halkın bildiği ile halka yönelmek daha akılcı yoldur. Hatta sözü edilen bu halk ezgisinin bir varyantının Yunan Folklorunda "Düğün Havası" olarak bilinmesi görüşümüzü kuvvetlendirir niteliktedir.

4- "Cezayir Havası", "Cezayir Marşı", "Cezayir Türküsü" adı ile anılan ezgiler -sözlü ve sözsüz örnekler dahil- inceleme yaptığımız Bolu, Sivas, Elbistan, Erzurum, Artvin yörelerinde benzer ezgi ve ritm karakteriyle karşımıza çıkmaktadır. Bu ezgilerde görülen en belirgin özellik bir motifin değişik perdeler üzerinde aynen tekrar edilmesidir. Ayrıca bu ezgilerde ritmik yapı da hiç değişmeden muhafaza edilmektedir. 2,3,8,9,10,11,12,13,14,15,16,18 numaralı ezgileri bunlara örnek gösterebiliriz.

Bunlardan başka "Cezayir Çeşitlemesi" olarak bilinen ve yörelere göre değişen ezgi ve usul kalıpları ile söylenen halk ezgileri de bulunmaktadır. Konya'da 9 zamanlı "Ağıt" biçiminde, Eskişehir'de kınada söylenen 4

zamanlı neşeli bir türkü olabilir. Bunların tamamı sözlü ezgilerdir. Sözler mutlak suretle Cezayir'i içerir. Ancak birbirinden ayrı melodi ve ritm karakterleri vardır. 1,4,5,7 numaralı ezgiler bu açıklamalara örnek teşkil eden ezgilerdir.

Cezayir havalarının en belirgin özelliklerinden biri de Sohbet havaları, Güvende havaları gibi belli form özelliği gösteren türlerin sonunda çalınmalarıdır. Ancak her yöre için böyle bir yargı getirmek doğru değildir.

Cezayir türkülerinin hızı ise yörelere göre değişiklikler göstermektedir. Bu ezgilerde sabit bir hız yoktur. Metronom tesbit edilen örneklerde 80-120 arasında değişmektedir. Ezgilerin metronom değerleri sol üst köşede gösterilmiştir.

5-Türk Halk Oyunları repertuarı içerisinde karşımıza çıkan "Cezayir Oyunları" da yörelerin kendine has oyun türleri içerisinde yer almaktadır. Ezgi karakteri aynı olduğu halde - 8-12 nolu ezgiler bunlara örnektir - halay, bar, karşılama vs. türünde oynanan oyunlar "Cezayir Oyunu" adı ile bilinirler. Güneydoğu ve Doğu Anadolu'da "Cezayir Oyunu" Halay ve Bar şeklinde; Orta Anadolu ve Batı'da ise kaşık oyunları ve karşılama tarzında oyunlar şeklinde karşımıza çıkmaktadır.

6-Yazılı kaynaklarda rastlamamıza rağmen bazı sözlü kaynaklar Cezayir yerine "Cezayiri" ya da "Cezayeri" diyorlar. Hatta bu konu bazı derlemecileri uzun zamandır meşgul etmekte (HAKAD Bşk. Yrd. Zümrüt Nahya, Esat Bozyigit gibi). Bu durum karşısında da Türkiye'deki yer adları ile ilgili kaynakları taradık. "Cezayeri" diye bir mevkiye rastlayamadık. Sayın Doç.Fikret Degerli de bizim görüşümüze katılmaktadır. Yani "Cezayiri" ve "Cezayeri" halk ağzında Cezayir'in bozulmuş ya da değişmiş şeklinden başka birşey değildir.

TRT MÜZİK DAİRESİ YAYINLARI
THM 358
Tarih: 22/6/1973

YÖRESİ
SEYDİŞEHİR

KİMDEN ALINDIĞI
AYŞE DADI

(Nota 1)

ATEŞ ALDI ELİMİDE KOLUMU

(Cezayir çeşitlemelerinden)

DERLEYEN
M. SAKISOZEN

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN
M. SAKISOZEN

SÜRE :

1) A TE ŞAL DI E LI MI DE KO LU
2) CE ZA YI RIN KA RA GÖR DÜM DÜ ŞÜ

MU NU A MA NA MAN A TE SAL DI E LÜ
NU A MA NA MAN CE ZA YI RIN KA RA

MI DE GÖR DÜM NO LU MU A MA NA MAN DEV LE TİN FE
GÖR DÜM DÜ ŞÜ NÜ A MA NA MAN TU TA MA DIM

RI MA NI BÜKTÜ DE NİM DE BE LI MI CA NİM KI MAĞ LAT MI
GÜZ LE Rİ MİN A MAN DA YA ŞI NI CA NİM GÜZ LÜ LA RI

Ş BE NİM NAZ LI YA RI MI A MA NA
AL DIR DIM BEN E Şİ MI A MA NA

MAN KI MAĞ LAT MI Ş BE NİM NAZ LI YA RI
MAN GÜ ZAY LA RI AL DIR DIM BEN E Şİ

MI A MAN A MAN A MAN BEY LE RA MAN ÇO ZÜN
MI A MAN A MAN SO KAK LA RI A MAN MÉR MER

BE NİM KO LU MU BEN Bİ LI RI MA
TAŞ LI CE ZA YIR GÜ ZEL LE RI NA A

MAN CE ZA YI RIN YO LU NU CA NİM
MAN KA LEM KAŞ LI CE ZA YI RA MAN

ÖRESİ

ANKIRI

MDEN ALINDIĞI

iki BABADAĞ

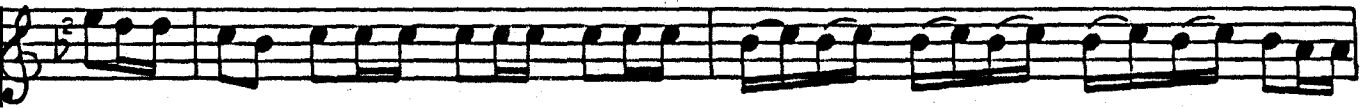
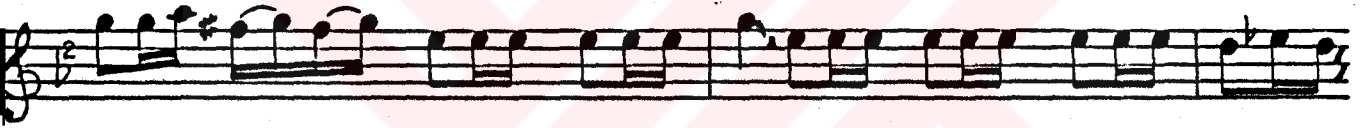
ÖRESİ: ♩ : 112

(Nota 2)

CEZAYİRDİR KOÇYİĞİDİN VATANI

DERLEME TARİHİ
23 11 1977

NOTAYA ALAN
Erkan SÜRMEN

CEZAYİRDİR KOÇYİĞİDİN VATANI

CE ZA YİR DIR GOÇ Yİ Ğİ DİN VA TA
 Ğİ DE ROL DUM YA RE LE RİM YA RİL

NI YAR YA RE _____ Y
 DI " " " "

A RA
 ĞİT ME

MAZLAR GURBE TİL DE _____ YAR YA
 " " " " " "

RO _____ F _____ Yİ TE
 " " " " " " SA RİL

Nİ _____ YA Rİ MOF
 DI _____ Bİ ZİM KİS MET

GUR BET ŞE _____ H RİN
 YA DEL LE _____ RE

_____ YAR YAR YAR YAR Dİ KE Nİ O _____ F
 " " " " VE RİL Dİ " "

CEZAYİRDİR KOÇYİĞİDİN VATANI

AĞLA AN NEM AY RI LI ĞIN
KIS ME Tİ Mİ VERE -N HÜ DA

GÜ NÜ DÜR YA RE YE
KE RİM DİR " " " "

YA RE Y

CEZAYİRDİR GOÇ YİĞİDİN VATANI YAR YAR EY
ARAMAZLAR GURBET İLDE YİTENİ YAR YAR OF
(YİTENİ YARIM OF)
GURBET ŞEHRİN YAR YAR YAR YAR DİKENİ OF
AĞLA ANNEM AYRILIĞIN GÜNÜDÜR YAR EY EY YAR EY
X X

GİDEROLDUM YARELERİM YARILDI YAR YAR EY
GITME DEYİ YAR BOYNUMA YAR YAR OF SARILDI
BİZİM KİSMET YADELLERE YAR YAR YAR YAR VERİLDİ OF
KİSMETİMİ VEREN HÜDA KERİMDİR YAR EY EY YAR EY.

YÖRESİ
BURSA

KİMDEN ALINDIĞI
HÜSNÜ ORTAÇ

49

(NoLa 3)

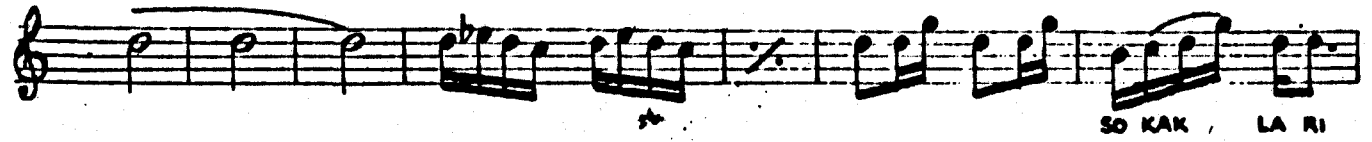
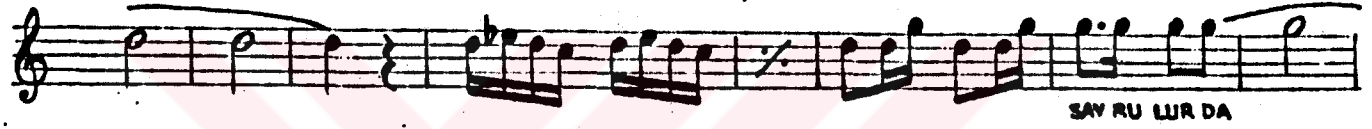
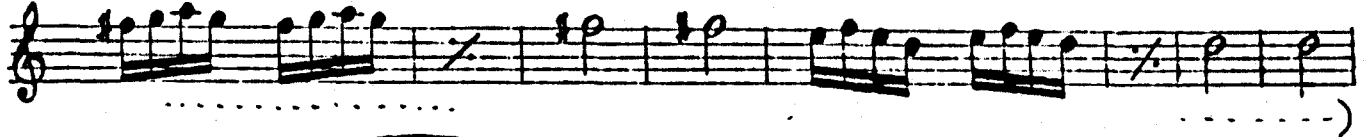
BURSA KÖY GÜVENDELERİ
CEZAYİR

DERLEYEN
M. SARISÖZEN

DERLEME TARHI

NOTAYA ALAN
M. SARISÖZEN

(Söz.....)

(Saz.....)

GE Mİ LE RE ÇÜ RÜK TAH TA

DA YAN MAZ

Yİ ĞİT LE RE GAF LET BAS TI

U YAN MA ZEY

A MAN AL LAH BU NA

CAN LAR DA YAN MAZ

SO KAK LA RI MER MER TAŞ LI GÜ ZEL LE Rİ

Hİ LÂL KAŞ LI CE ZA YİR

(Saz.....) (SON)

YÖRESİ

Gaziantep

KİMDEN ALINDIĞI

Hasan Büyükoğlu

(Nota 4)

CEZAYİR

Der. ve Notaya Alan

Ferruh Arsunar

$\text{♩} = 160$

Cezayir'in koyunları kuzusu

yireği me-düşünde gine sızı sızı

sızı sızı sızı sızı otlatma yer

koyunları kuzusu Hama Hama

Tarabulus Cezayir Cezayir

Cezayir of

Cezayir'in gemileri yağlanır
Yağlanır da tersaneye bağlanır
Cezayir'da koç yigitler eğlenir
Hama, Humus, Tarabulus, Cezayir

Gemi gelir Cezayir'den Mısır'dan
Yelkenleri vardır kumaş hasırdan
Kadir mevlam kurtar beni yesirden
Hama, Humus, Tarabulus, Cezayir

Cezayir'i dersen yolları taşlı
Bunu söyleyenin gözleri yaşlı
Güzelleri dersen hep eğri kaşlı
Hama, Humus, Tarabulus, Cezayir

Cezayir'in sağ tarafı sekili
Sekisinde ireyhanlar ekili
Güzelleri dersen siyah kekilli
Hama, Humus, Tarabulus, Cezayir

YÖRESİ

(Nota 5)

Dor. ve Notalaya Alan

Eskişehir-Karaçay

CEZAYER'İN HARMANLARI

Muammer Uludemir

♩ = 110

Ce za ye rin har man la ri— top bi— ter
 bey le ran a— man top bi— ter Şingil lıdır hanım kız lar
 şingil lıdır vay vay

Cezayer'in harmanları top biter (beyler aman top biter)
 Arasına yeşil çimen ot biter (beyler aman ot biter)
 Şingillidir hanım kızlar şingillidir vay vay
 Şingillidir şeker oğlan şingillidir vay vay

Gide gide ormanlara dayandım (beyler aman dayandım)
 Bir kız için alkanlara boyandım (beyler boyandım)

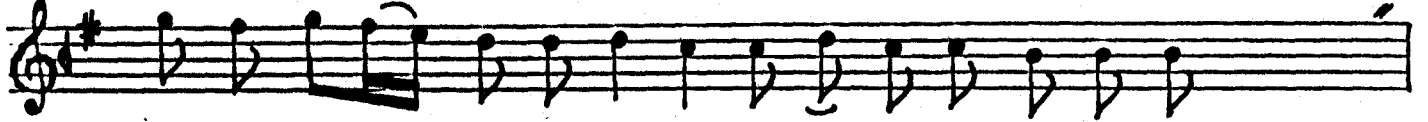
BAĞLANTI

Keskin olur balık pazar şarabı (beyler aman şarabı)
 Hovardalar süslü giyer çorabı (beyler aman çorabı)

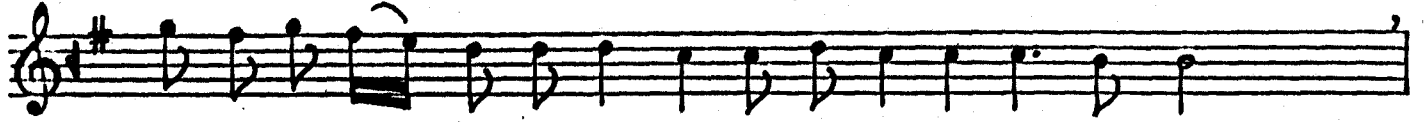
BAĞLANTI

Mu'rad Re is ey der Hey gâ zi ler ha zir o lun vak ti ni ze

Haz ret A li Dül dü le bin dü gü gün ler dir bu gün

El a-yak hur de haş o lup şe hid o lur gâ zi ler

A na lar o ğul de yüp an dı ğu gün ler dir bu gün

Murat Reis eyder: Hey gaziler hazır olun vaktinize
Hazret-Ali Duldül'e bindüğü günlerdir bu gün
El ayak hurdehaş olup şehid olur gaziler
Analar oğul deyüp anduğu günlerdir bu gün

Gün doğmadan rast geldim ol Yezidi pusuda
Umidimiz budur Hak'tan arşa asıla
Dögüşelim ey gaziler niçe başlar kesile
Ulu kuşlar leşlere doydugu günlerdir bu gün

Bu imiş korsan gemisi Mısır'ın yolunu kesen
Kerbela'da şehid oldu imam Hüseyin Hasan
Aldın kafirin gemisin şükür geldin sağ esen
Cezayirli şen olup geldiği günlerdir bu gün

Armutlu eyder: Ey gaziler bayanmış kızıl kana
Kendünüze magrur olman dünya fenadır fena
Derya yüzünde huriler ceng eder bad-ı sabâ
Muhammed'e mu'cizat endüğü günlerdir bu gün

KAYNAK

55

M. Ragıp GAZİMİHAL

(Anadolu Türküleri ve
Musiki istikbalimiz)

(Nota 7)

UMUM ANADOLU CEZAYİR TURKUSU

Usulsüz okunacak

عموماً انادولوز جزایر تورکوسنی

ری له او فاق او فاق او فاق به زاجه

له سوی ذعا من بیلجه تورک سازه ری له بک ری له فا آ ده چین ای

ری له دیل زاجه لس بو دا طه نس تو ساز

یر زاجه یخ اوف ساز اوف

جزایرک اوفانه اوفانه اولری
ایمنه دره آغاری بکلری
تورکه بیلیم مانی سوبه دیلری
نوس طرابلس جزایری اوف
باز کلنجه کبیر من با غلبه
قسیمه کلنجه ترسانه با غلبه
دلیقانیلر جزایر ده اکلنجه
سوقانلری مرمره شای جزایری .. اوف

YÖRESİ

Elbistan

KİMDEN ALINDIĞI

(Nota 8)

Der. ve Notaya Alan

Derviş ve Şefik KATI

CEZAYİR

Melih Duygulu

♩. $\text{♩} = 116$

♩. $\text{♩} = 116$

son

YÖRESİ

Artvin

$\text{♩} = 160$

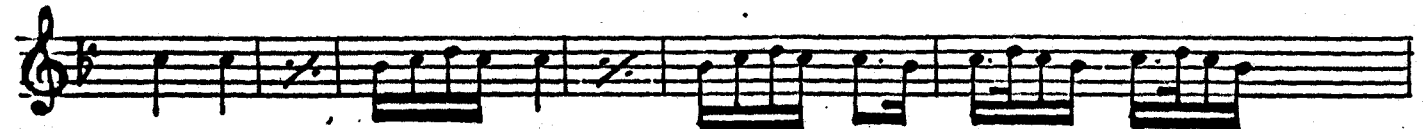
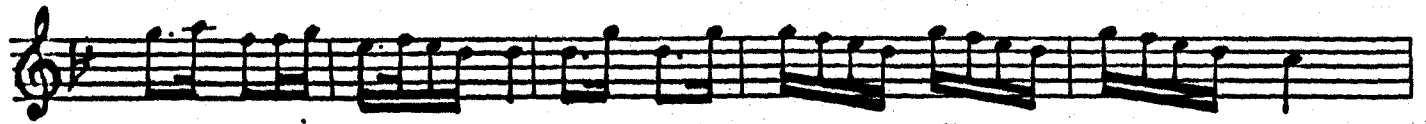
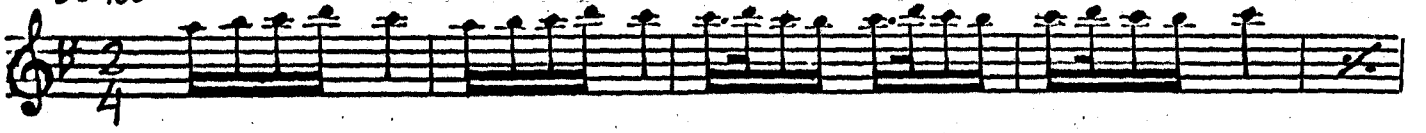
57

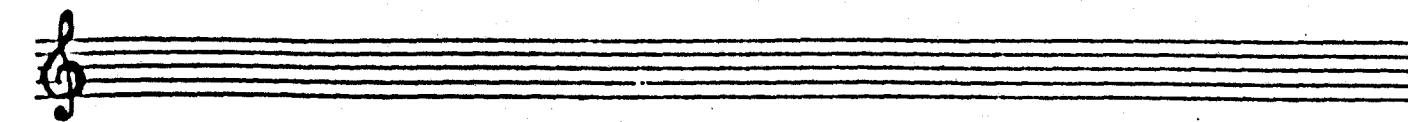
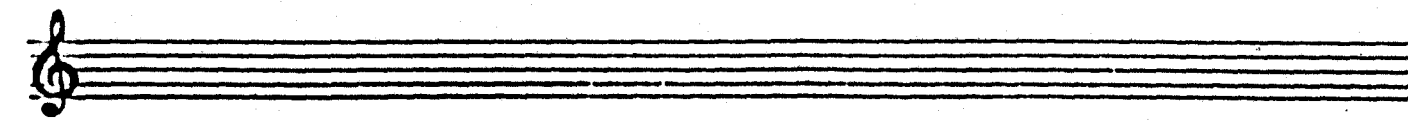
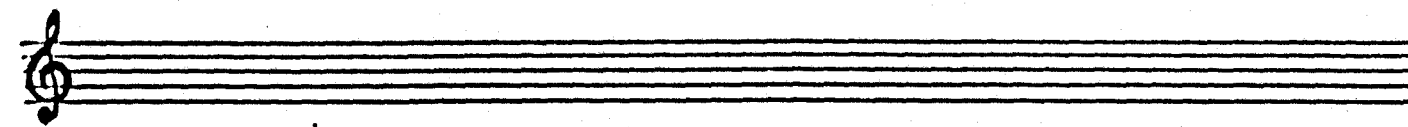
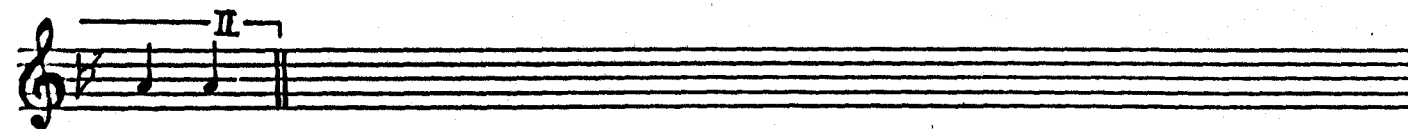
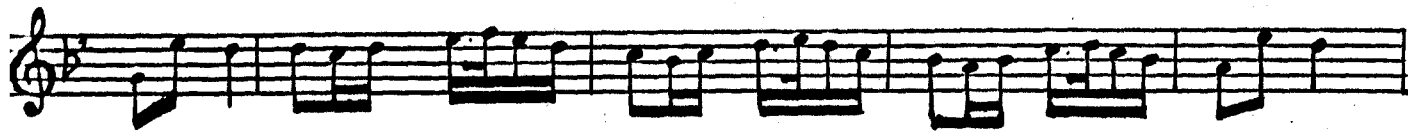
(Nota 9)

GEZAYİR

Der. ve Notaya Alan

Cemil Demirsipahi

YÖRESİ

Sivas

KİMDEN ALINDIĞI

Abdullah Aslan

59

(Nota 10)

CEZAYİR

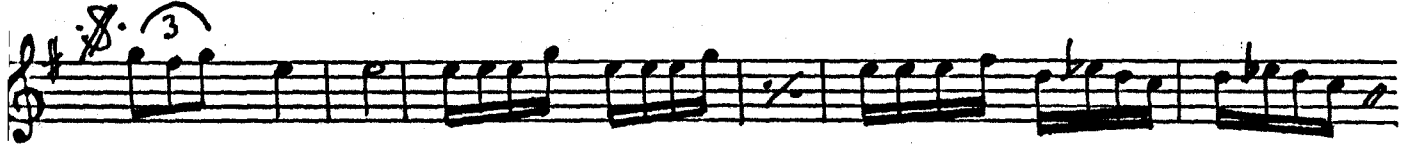
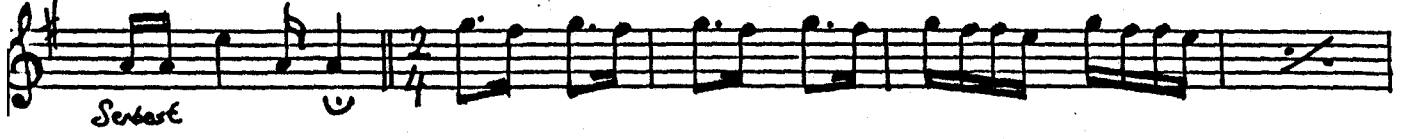
Derleyen

Nuran Gülbag

Notaya Alan

Melih Duygulu

♩ = 126

YORESİ

Bolu-Kıbrısık

KİMDEN ALINDIĞI

Orhan Alkan

60

(Nota 11)

CEZAYİR

Derleyen

Melih Duygulu

Notaya Alan

Cihan Yurtçu

♩. 96

2/4

♯

3

3

1 2

SON

YORESI

Erzurum

61

KIMDEN ALINDIGI

(Nota 12)

Der. ve Nolaya Alan

ismet Degirmenci

CEZAYIR

Melih Duygulu

♩ = 120

SON

YÜRESİ

62

Kıbrıs

KİMDEN ALINDIĞI

(Nota 13)

Der. ve Notaya Alan

Mustafa Deveci

GELİN KARŞILAMA HAVASI

Mahmut İslamoğlu

Yılmaz Taner

$\text{♩} = 80$

The musical score is written in G major (one sharp) and 2/4 time. It consists of six staves of music. The first staff begins with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a 2/4 time signature. A tempo marking of $\text{♩} = 80$ is placed above the first staff. The music is written in a single melodic line. The first staff contains 10 measures, the second 10 measures, the third 10 measures, the fourth 10 measures, the fifth 10 measures, and the sixth 10 measures. The score includes various musical notations such as treble clef, key signature, time signature, and bar lines. There are also some handwritten markings, possibly indicating a key signature change or a specific note.

(Nota 14)

CEZAYİR MARŞI
(Mehterhane'de)

The image displays a musical score for the Cezayir Marşı (Mehterhane'de). The score is written in a single staff with a treble clef, a key signature of one sharp (F#), and a common time signature (C). The music is characterized by a series of eighth and sixteenth notes, often grouped in pairs or fours, creating a rhythmic pattern typical of a march. The score is divided into two main sections, labeled '1' and '2'. Section 1 consists of ten staves of music, ending with a double bar line. Section 2 consists of one staff of music, also ending with a double bar line. The notation includes various note values, rests, and dynamic markings, such as accents and slurs. The overall style is that of a traditional military march.

(Nota 15)
CEZAYİR MARŞI
(Orta Oyununda)

The image displays a musical score for the piece "Cezayir Marşı (Orta Oyununda)". The score is written on eight staves, each beginning with a treble clef and a key signature of one sharp (F#). The time signature is 2/4. The music is characterized by a steady, rhythmic pattern of eighth and sixteenth notes, typical of a march. The score includes various musical notations such as beams, slurs, and repeat signs. A large, faint watermark is visible in the background of the page.

(Nota 16)

CEZAYİR MARŞI

(Donizetti Paşa'nın)

(Sib.)Kornet-I

The musical score for (Sib.)Kornet-I consists of eight staves of music. The notation includes various dynamics such as *f*, *p*, *cres.*, *mf*, and *ff*. The music is written in a 2/4 time signature and features a variety of rhythmic patterns, including eighth and sixteenth notes, as well as rests and slurs. The score is arranged in a single system with eight staves.

FETHİ SAZÇALAN

(Nota 17)

MARCHE NUPTIALE

ТОТ ГАМОТ

DÜĞÜN HAVASI

(Yunan Folklorunda)

Allegro

The musical score is written for piano and consists of five systems of two staves each (treble and bass clef). The tempo is marked 'Allegro'. The key signature is one sharp (F#), and the time signature is 2/4. The music features a rhythmic accompaniment in the bass clef and a melodic line in the treble clef. The melody is characterized by eighth-note patterns and rests. The score includes various musical notations such as slurs, accents, and dynamic markings like 'p' and 'f'. The piece concludes with a final cadence in the fifth system.

The first system of musical notation consists of two staves. The upper staff is in treble clef and the lower staff is in bass clef. Both staves feature a key signature of one sharp (F#) and a 3/4 time signature. The music is characterized by a steady eighth-note accompaniment in the bass and a more melodic line in the treble, with various rests and slurs.

The second system of musical notation continues the piece with two staves. The notation remains consistent with the first system, showing a rhythmic accompaniment in the bass and a melodic line in the treble. The piece concludes this system with a double bar line.

The third system of musical notation continues the piece with two staves. The notation remains consistent with the first system, showing a rhythmic accompaniment in the bass and a melodic line in the treble. The piece concludes this system with a double bar line.

The fourth system of musical notation continues the piece with two staves. The notation remains consistent with the first system, showing a rhythmic accompaniment in the bass and a melodic line in the treble. The piece concludes this system with a double bar line.

YÖRESİ

BURDUR -TEFENNİ

KİMDEN ALINDIĞI

AHMET ÇELİK- İRFAN SAVAS

SÜRESİ

(Nota 18)

CEZAYİR

DERLEME TARİHİ

NOTAYA ALAN
MEHMET ÖZBEK

The image displays a musical score for the piece 'CEZAYİR'. The score is written on ten staves of music, each beginning with a treble clef and a 2/4 time signature. The key signature is one flat (B-flat). The notation includes various rhythmic values, accidentals, and trills (tr.). A large, faint watermark of the Turkish flag is visible in the background of the score.

- 2 -
CEZAYİR

A musical score for the piece 'CEZAYİR', page 69. The score is written in a single system with ten staves. The key signature is one flat (B-flat), and the time signature is 2/4. The music is written in a treble clef. The score consists of ten staves of music, each containing a single melodic line. The notation includes various rhythmic values such as quarter, eighth, and sixteenth notes, as well as rests and accidentals. A large, faint watermark is visible in the background of the page.

70

-3 -

CEZAYİR

tr.

Musical score for 'CEZAYİR' in treble clef, B-flat major, 3/4 time. The score consists of four staves. The first staff begins with a trill (tr.) over a quarter note. The music features a mix of eighth and quarter notes, with some slurs and ties. The second staff has a sharp sign above the first measure. The third staff continues the melody with slurs. The fourth staff ends with a double bar line.

BİBLİYOGRAFYA

Kıtaplar

- AND, Metin: Türk Köylü Dansları, İstanbul 1964, İşlem Yayınları.
- ARSUNAR, Ferruh: Gaziantep Folkloru, İstanbul 1962, Milli Eğitim Bakanlığı Eski Eserler ve Müzeler Umum Müdürlüğü Yay. Seri:2, Sayı:7.
- ATTILA, Osman: Afyonkarahisar Türküleri, Ankara 1957, Karınca Matbaası.
- BAYKURT, Şerif: Türk Halk Oyunları, Ankara 1932, Halkevleri Genel Merkezi Yayınları No:1.
- BORATAV, P.Naili-FIRATLI, Halil Vedat: İzahlı Halk Şiiri Antolojisi, Ankara 1943, Maarif Matbaası.
- CARIM, Fuat: Cezayir'de Türkler, 1962, Sanat Basımevi.
- DEMİRCİ, Yusuf Ziya: Köy Halk Türküleri (Anadolu Köylerinin Türküleri), İstanbul 1938, Burhanettin Matbaası.
- DEMİRSİPAHI, Cemil: Türk Halk Oyunları, Ankara 1975, TTK Basımevi, İş Bankası Yayınları, No:48.
- DİZDAROĞLU, Hikmet: Halk Şiirinde Türler, Ankara 1969, Ankara Üniversitesi Basımevi, TDK Yayınları.
- ELÇİN, Şükrü: Akdeniz'de ve Cezayir'de Türk Halk Şairleri, Ankara 1988, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları:78.
- ERCUN, Saadettin Nüzhet: XVII. Asır Saz Şairlerinden KULOĞLU, İstanbul 1933, Semih Lütfi Suhulet Kütüphanesi.
- EVLIYA ÇELEBİ: Seyahatname (Haz. İsmet Parmaksızoğlu), Ankara 1983, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yay. No:506.
- EVLIYA ÇELEBİ, Seyahatnamesi, (Yayınlayan: M.Zillioglu), 10 Cilt, Uçdal Neşriyat.
- GAZİMİHAL, Mahmut Ragıp: Türk Askeri Mızıkaları Tarihi, İstanbul 1955, Maarif Basımevi.

- HASAN, Hamdi: Saray Bosna Kütüphanelerindeki Türkçe Yazmalarda Türküler, Ankara 1987, Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları:782.
- KARADENİZ, Ekrem: Türk Musikisinin Nazariye ve Esasları, Ankara, Ajans-Türk Matbaacılık, İş Bankası Kültür Yayınları.
- KARAL, Enver Ziya: Osmanlı Tarihi, C.V, 4.Baskı, Ankara, 1983, TTK Yayınları:XIII.
- KOÇU, Reşad Ekrem: Türk Giyim-Kuşam ve Süsleme Sözlüğü, Ankara 1967, Sümerbank Kültür Yayınları:1.
- KÖPRÜLÜ, Mehmet Fuat: Türk Şairleri, I-V.Cilt, Ankara 1962, Güven Matbaası, Milli Kültür Yayınları.
- OKTAY, Emin: Tarih, İstanbul, Atlas Yayınevi.
- ÖZBEK, Mehmet: Folklor ve Türkülerimiz, İstanbul 1981, 2.Baskı, Ötüken Neşriyat.
- ÖZTELLİ, Cahit: Köroğlu, Dadaloğlu, Kuloglu, İstanbul 1984, 2.Baskı, Özgür Yayın Dağıtım.
- ÖZTELLİ, Cahit: Uyan Padişahım, İstanbul 1976, Milliyet Yayınları.
- ÖZTUNA, Yılmaz: Türkiye Tarihi, 12 Cilt, İstanbul 1965, Hayat Yayınları.
- SANAL, Haydar: Armutlu (Çögür Şairleri I), İstanbul 1974, Otag Matbaası.
- UFKİ, Ali: Mecmua-i Saz ü Söz, (Haz.Şukrî Elçin), İstanbul 1976, Kültür Bakanlığı Türk Musikisi Eserleri:1.
- ULUDEMiR, Muammer: Türküler I (Eskişehir Bölgesi), Ankara 1970, Fen Matbaası, Milli Folklor Enstitüsü Yayınları No:4.
- UZUNÇARŞILI, İsmail Hakkı: Osmanlı Tarihi, I-IV.Ciltler, Ankara 1983, TTK Yayınları.
- UNCOR, Etem (Ruhi): Türk Marşları, Ankara 1966, Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları:11.
- YÖNETKEN, Halil Bedi: Derleme Notları 1, İstanbul 1966, Çeltüt Matbaacılık, Orkestra Yayınları:1.

Makaleler

- BANARLI, Nihat Sami: "Cezayir Saz Şairlerimiz", Atsız Mecmua, C.I, Sayı:4.
- BOZYIĞIT, A.Esat: "Atasözlerimizde Yer Adları", Türk Folkloru, C.5, Sayı:60.
- ELÇİN, Şükrü: "Cezayir Şairlerine Dair Bir Cenk", Halk Edebiyatı Araştırmaları, Ankara 1977, Milli Folklor Araştırma Dairesi Yayınları.
- GAZİMİHAL, Mahmut Ragıp: "Yurtta Yaşayan Cezayir Türküleri", Fikirler, Yeni Seri:5, Kasım 1947.
- GAZİMİHAL, M.Ragıp: "Ege'de Cezayir Türküleri", Fikirler, Yeni Seri:3, Eylül 1947.
- GAZİMİHAL, M.Ragıp: "Zeybek Giyimi", Fikirler, Sayı:332, 1947.
- KARAKAN, Ali: "Gaziantep'in Köylü Destanı", Başpınar Dergisi, Gaziantep 1942, Sayı:34.
- KOÇU, Reşad Ekrem: "Gaflet Uykusundan Uyan Cezayir", TFA, C.7, Sayı:159, 1962.
- TECER, Ahmet Kutsi: "Cezayir Türk Halk Şairlerinin Şiirleri", Halk Bilgisi Mecmuası, C.1, Ankara 1928.
- UNGÖR, Etem Ruhi: "Orta Oyununda Musiki", III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildirileri, C.III, Ankara 1987.
- YONETKEN, Halil Bedi: "Türk Halk Musikisini Tanıyalım VI", Orkestra Dergisi, Sayı:52, İstanbul 1967.
- YUND, Kerim: "Silifke ve Türk Folklorunda Cezayir", TFA, C.6, Sayı:141, Nisan 1961.

ÖZGEÇMİŞ

1967 Yılında İstanbul'da doğdu. İlk, Orta ve Lise tahsilini İstanbul'da tamamladı. 1984 Yılında İnönü Endüstri Meslek Lisesi'nden mezun oldu. Aynı yıl İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı Temel Bilimler Bölümü'ne girdi. 1987 yılında aynı bölümden mezun oldu.

Anadolu'nun birçok yöresinde derleme-araştırma çalışmaları yaptı ve 1000'e yakın halk ezgisi ve folklor malzemesi derledi. 1990-91 Öğretim yılı sonunda Yüksek Lisans öğrenimini tamamladı.

1988-91 yılları arasında İ.U. Devlet Konservatuvarı Halk Müziği Topluluğu'nda bağlama sanatçısı olarak görev yaptı. 1990 yılında İTÜ Türk Musikisi Devlet Konservatuvarı'nda Türk Halk Müziği Bilgileri dersi hocası olarak göreve başladı. Halen bu görevini sürdürmektedir.

T. G.
Yükseköğretim Kurulu
Dokümantasyon Merkezi